

Náttúruminjasafn Íslands er ein af grunnstoðum samfélagsins, mennta-, þjónustu- og rannsóknarstofnun. Með starfsemi sinni framfylgir safnið markmiðum lýðræðis og sjálfbærni, stendur vörð um náttúru- og menningararf landsins, tryggir aðgengi að honum, rannsakar hann og miðlar þekkingu til landsmanna og gesta landsins.

Ljósmynd: Gyða Henningsdóttir

EFNISYFIRLIT

Ávarp forstöðumanns

Náttúruminjasafn Íslands –
öflug starfsemi, bág staða

Miðlun og fræðsla

Sýningar

Viðburðir og samstarf

Safnfræðsla

Rannsóknir

Rannsóknaráherslur Náttúruminjasafnsins eru samkvæmt stefnu safnsins endurskoðaðar á fimm ára fresti og beinast nú einkum að tveimur sviðum. Annars vegar eru rannsóknir sem fjalla um líf- og jarðfræðilega fjölbreytni á Íslandi, einjum m.t.t. áhrifa loftslagsbreytinga. Hins vegar rannsóknir á sviði bókmennta, safnfræði, siðfræði og mannvistfræða þar sem fjallað er um náttúrusýn og samskipti manna við náttúruna á Íslandi fyrr á öldum.

Safnkostur

Náttúruminjasafn Íslands safnar munum sem henta starfsemi þess. Munirnir eru skráðir, rannsakaðir og varðveittir, samkvæmt lögum um Náttúruminjasafn Íslands nr. 35/2007 og safnalögum nr. 141/2011.

Útgáfa

Náttúruminjasafnið gefur út á eigin vegum og í samvinnu við aðra prentefni um náttúru og náttúrusögu. Safnið heldur einnig úti vefsetrinu nmsi.is, Facebook-síðu og Instagram-reikningi.

Mannauður

Á Náttúruminjasafni Íslands starfa 16 manns á fjölbreyttum sviðum. Starfsfólkið nær frá safnakennurum og safnverðum til rannsakenda, ritstjóra og sérfræðinga sem sinna háskólakennslu, sýningagerð, fræðslu og rannsóknarverkefnum.

Fjármál

Náttúruminjasafn Íslands – öflug starfsemi, bág staða

Í ávarpi mínu í síðustu ársskýrslu Náttúruminjasafnsins fyrir árið 2023 helgaði ég töluverðum hluta skrifanna um erfiða fjármálastöðu safnsins og dökkar horfur fyrir árið 2024 í ljósi boðaðra aðhaldsaðgerða í fjárlagafrumvarpi ríkisstjórnar Sjálfstæðisflokks, Framsóknarflokks og Vinstri-Grænna. Fjárlagafrumvarpið gekk því miður eftir með slæmum afleiðingum fyrir Náttúruminjasafnið sem fék úthlutað 147,2 m.kr., sem er 0,2% hækkun frá árinu áður.

Dr. Hilmar J. Malmquist,
forstöðumaður Náttúruminjasafns
Íslands

Rekstrarörðugleikar

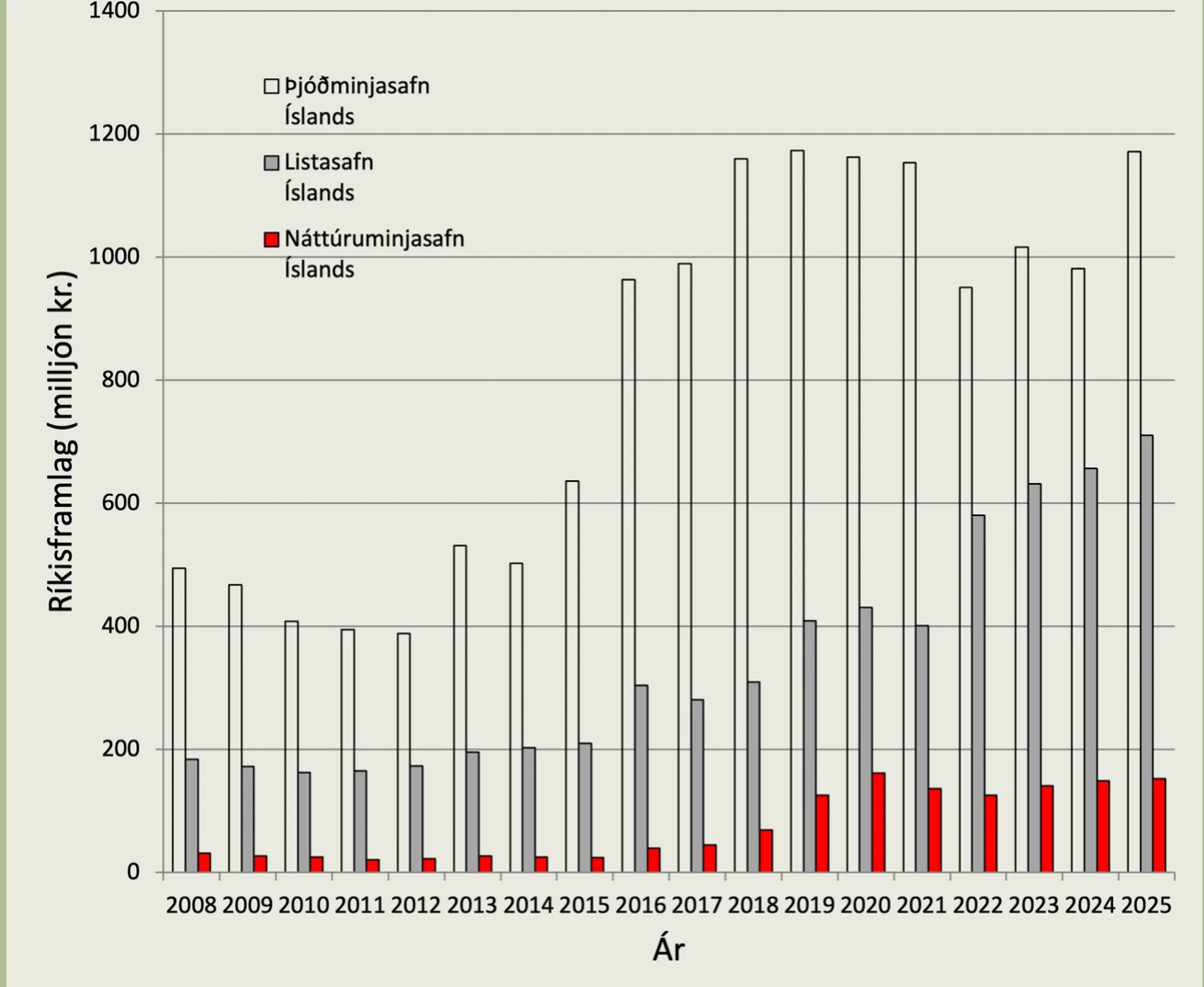
Vegna takmarkaðra fjárheimilda árið 2024 þurfti að grípa til mjög sársaukafullra aðgerða hjá Náttúruminjasafninu, m.a. að fækka ársverkum um 1,5 eða um 15% af heildarfjölda ársverka við safnið og eru þau þá orðin færri en tíu talsins (9,2). Almennt rekstrarfé var jafnframt af svo skornum skammti að ekki var ráðrúm til að kosta auglýsingar á sýningum og viðburðum safnsins líkt og hin höfuðsöfnin tvö gera, ekki var heldur hægt að halda áfram þátttöku í alþjóðlegu rannsókna- og safnstarfi og ekki var hægt að endurnýja tölvubúnað fyrir starfsmenn, svo fáein dæmi séu nefnd. Til að halda starfsemi Náttúruminjasafninu gangandi með viðunandi hætti hefði ríkisframlagið árið 2024 þurft að vera að lágmarki um 50 m.kr. herra, þ.e. nær 200 m.kr. Það hefði dugað til að manna þau 12 stöðugildi sem talin eru nauðsynleg til að halda úti virkri starfsemi á öllum þremur meginstarfsviðum safnsins – safnasviði, rannsóknasviði og miðlunarsviði.

Það er svo sem engin nýlunda að Náttúruminjasafnið glími við fjárhagserfiðleika og hef ég iðulega í ávörpum mínum á þessum vettvangi víkið að kröppum kjörum stofnunarinnar. Að mati undirritaðs hefur ríkisvaldið í raun frá upphafi starfseminnar árið 2007 staðið illa að fjármögnun þessa yngsta höfuðsafns landsins. Ríkisframlögin til rekstrar hafa verið það naumt skömmtuð að Náttúruminjasafnið hefur ekki verið fært um að rækta öll lögbundin hlutverk sín með viðunandi hætti.

Fyrstu tíu árin dugðu rekstrarframlögin rétt svo til að greiða tveimur starfsmönnum laun, að forstöðumanni meðtöldum. Ríkisframlögin á árunum 2007–2017 voru á bilinu 20–30 m.kr. Þessi staða var ekki í neinu samræmi við það sem stjórnvöld lögðu upp með í byrjun. Í skjali frá fjármálaráðuneytinu sem fylgdi lagafrumvarpinu árið 2007 um starfsemi Náttúruminjasafnsins kemur fram að reiknað er með ... „að safnið verði ekki rekið með færri en 4–6 starfsmönnum að lágmarki og gæti árlegur rekstrarkostnaður þá numið 30–50 m.kr.“ (Þskj. 294 – 281. mál).

Ákveðinn viðsnúningur varð í rekstrinum í kjölfarið á opnun sýningarinnar Vatnið í náttúru Íslands í Perlunni í desember 2018 þegar ríkisframlagið hækkaði í rúmar 60 m.kr. og í rúmar 95 m.kr. árið eftir. Annað var og óumflýjanlegt þar sem Náttúruminjasafnið rak nú loksins sína fyrstu, eigin sýningu og hafði með höndum, í fyrsta skipti frá stofnun safnsins, mikla og vandaða þjónustu gagnvart skólakerfinu sem safnkennarar og sérfræðingar safnsins hafa sinnt af kostgæfni. Auknar fjárheimildir hafa hins vegar ekki dugað til að koma til móts við aukin umsvif og útgöld. Ríkisvaldið hefur til að mynda meira eða minna hunsað fjárbeiðnir vegna nauðsynlegrar endurnýjunar og viðhalds á tækjum og sýningabúnaði og skýrir það að hluta til hallarekstur Náttúruminjasafnsins. Uppsafnaður rekstrarhalli frá fyrri tíð var 118,6 m.kr. í árslok 2023 og í ár er afkoman neikvæð um 138 m.kr. til viðbótar (þar af 134 m.kr vegna sýningagerðar í Náttúruhúsinu í Nesi).

Enda þótt rekstrarframlög ríkisins hafi hækkað frá árinu 2020 og fram til ársins í ár úr 130 m.kr. í 145 m.kr. þá dugar sú hækkun engan veginn til að halda starfsemi Náttúruminjasafninu gangandi þannig að safnið rísi með sóma undir nafni sem eitt þriggja höfuðsafna landsmanna. Hér er ólíku saman að jafna við hin höfuðsöfnin tvö, Listasafn Íslands og Þjóðminjasafn Íslands. Árlegt ríkisframlag til Listasafns Íslands hefur um árabil verið 5–8 sinnum herra en til Náttúruminjasafnsins og ríkisframlög til Þjóðminjasafnsins hafa verið um tíu sinnum hærri (sjá meðfylgjandi súlurit). Það vekur ekki einvörðungu athygli hve mikill eftirbátur Náttúruminjasafnið er gagnvart hinum höfuðsöfnunum heldur einnig, og ekki síður, að hlutfallslegur munur milli höfuðsafnanna helst á milli ára.

„Fjármálin til endurskoðunar“

Áfram horfir illa fyrir Náttúruminjasafninu á árinu 2025 ef fjárlagafrumvarp ríkisstjórnar Bjarna Benediktssonar sem lagt var fram nú á haustdögum gengur eftir. Samkvæmt frumvarpinu verður rekstrarframlag ríkisins til safnsins enn eitt árið við hungurmörk, aðeins 150,8 m.kr.

Og ekki bætist fjármálastaðan þegar horft er til fjármögnunar á gerð sýningarinnar í Náttúruhúsinu í Nesi - verkefni sem Náttúruminjasafnið og hollenska hönnunarfyrirtækið Kossmanndejong hafa unnið að í tæp tvö ár í kjölfarið á útboði á hönnun sýningarinnar á Evrópska efnahagssvæðinu haustið 2022. Ráðist var í útboðið með tilheyrandi fjárhagslegum skuldbindingum með fullri vitund menningar- og viðskiptaráðuneytisins og án andmæla. Þrátt fyrir þetta hefur full fjármögnun við sýningagerðina ekki verið tryggð og ekki er að finna stafrók um hana í fjárlagafrumvarpi ársins 2025. Til að bíta skömmina af höfðinu tilkynnt ráðuneytið undir lok nóvember að það væri ... „lögð áhersla á að klára húsið áður en farið sé í fjármögnun og vinnu við sýningar.“ (tilkynning frá ráðuneytinu birt á vefsíðu Morgunblaðsins 29. nóvember 2024).

Frétttilkynning ráðuneytisins kom verulega á óvart, svo ekki sé dýpra í árina tekið, og stenst enga skoðun. Í skýrslum, fundargerðum og fjölmörgum tölvupóstssamskiptum milli ráðuneytis, Náttúruminjasafns, Framkvæmdasýslu ríkisins og fleiri aðila sem koma að framkvæmdum við Náttúruhúsið í Nesi er staðfest að vinna við verklegar framkvæmdir í Náttúruhúsinu og hönnun sýningarinnar skuli haldað í hendur, enda annað furðulegt í verk- og byggingarfræðilegu tilliti. Það er og yfirlýst markmið framkvæmdaraðila að laga bygginguna að þörfum safnsins, þ.m.t. vegna sýningarinnar. Þetta kemur m.a. fram í verksamningi milli Framkvæmdasýslunnar og ráðuneytisins frá því í október 2021. Í öðru lagi staðfesta önnur gögn sem Náttúruminjasafnið hefur undir höndum að frá upphafi verkefnisins haustið 2020 og allt fram á haust 2024 hefur ekki verið stefnt að öðru en að grunnsýningin í Náttúruhúsinu í Nesi myndi opna á sama tíma og húsið yrði tilbúið.

Í áðurnefndri fréttatilkynningu kemur einnig fram ... „að innan ráðuneytisins hefur staðið yfir vinna við gagngera endurskoðun á fjármálum NMSÍ vegna ítrekaðrar framúrkeyrslu á kostnaðaráætlun og skorts á samráði NMSÍ við ráðuneytið.“ Þessum ávörðingum er að fullu hafnað og þeim vísað til föðurhúsanna. En ráðherra menningar- og viðskiptaráðuneytis, Lilja Dögg Alfreðsdóttir, lét ekki þar við sitja. Eitt af hennar síðustu embættisverkum í desember 2024 var að taka ákvörðun um að láta fara fram „óháða“ úttekt á fjárreiðum Náttúruminjasafns Íslands. Hin „óháða“ úttekt verður framkvæmd af fyrirtæki á hinum almenna markaði en ráðuneytið leitaði eftir kostnaðartilboði til fimm aðila um verkefnið.

Því er auðvitað fagnað að ráðist verði í úttekt á málefnum Náttúruminjasafnsins – ekki veitir af með hliðsjón af alvarlegri stöðu safnsins. Undirritaður efast þó um ágæti þess að ráðherra og ráðuneyti, sem annar tveggja geranda í málinu, velji framkvæmdaraðila úttektarinnar og viðfangsefnin. Samkvæmt útboðslýsingu ráðuneytisins er og ljóst að úttektinni verður beint sérstaklega að gjörðum forstöðumanns Náttúruminjasafnsins, en ekki að þætti ráðherra og ráðuneytis. Þetta orkar auðvitað tvímælis. Nær hefði verið að fá Ríkisendurskoðun til að fara í saumana á fjármálum Náttúruminjasafnsins, jafnt rekstur, fjárfestingar og stofkostnað og, ekki síst, gaumgæfa samskiptin milli ráðuneytisins og Náttúruminjasafnsins í því samhengi. Sjálfstæðar úttektir af þessu tagi eru á könnu Ríkisendurskoðunar og þær beinast að öllum þátttakendum og gerendum - ráðherrum, ráðuneytum sem og öðrum. Þarna skilur á milli verkefnis sem fyrrverandi ráðherra pantar á síðustu dögum ráðherradótsins og verkefnis sem Ríkisendurskoðun tekur sjálfstæðar ákvarðanir um hvað varðar aðferðir og áherlsuatriði.

Við þetta má bæta að Ríkisendurskoðun hefur í þriggja áður tekið út starfsemi Náttúruminjasafns Íslands og tengslin við viðkomandi ráðuneyti. Fyrsta úttektin fór fram árið 2012 (Skýrsla til Alþingis. Náttúruminjasafn Íslands. Janúar 2012. 27 bls.), næst árið 2015 (Skýrsla til Alþingis. Eftirfylgni. Náttúruminjasafn Íslands. Maí 2015.16 bls.) og síðast árið 2018 (Skýrsla til Alþingis. Eftirfylgni. Náttúruminjasafn Íslands. Apríl 2018. 2 bls.). Ríkisendurskoðun þekkir því all vel til Náttúruminjasafnsins, þróun starfseminnar og samskipti við viðkomandi ráðuneyti, saga sem spannar hartnær 20 ár. Lesning þessara skýrslna er holl öllum sem vilja fræðast um sögu Náttúruminjasafnsins og kynna um leið framgöngu yfirstjórnar gagnvart safninu, þ.e. ákvarðanir og gjörðir á valdi viðkomandi ráðherra.

Hvað gerir ný ríkisstjórn?

Bág staða Náttúruminjasafns Íslands varðandi almennan rekstur og stöðu mála við nýju höfuðstöðvarnar á Seltjarnarnesi, Náttúruhúsið í Nesi, er algerlega óviðunandi. Hún er óskiljanleg í ljósi lögboðinna og göfugra hlutverka höfuðsafnsins á sviði rannsókna og miðlunar í náttúrufræðum. Og það á tímum þegar hver PISA-könnunin á fætur annarri bendir til versnandi stöðu í náttúruhlíf og meðal íslenskra ungmenna, mannkyn glímir við eina stærstu ógn síðari tíma, loftslagsvána, og Sameinuðu þjóðirnar og fleiri alþjóðastofnanir kalla eftir átaki til að sporna við hruni líffræðilegrar fjölbreytni. Kjarninn í starfsemi Náttúruminjasafnsins snýst um rannsóknir, fræðslu og miðlun á framangreindum sviðum.

Það er illt í efni þegar eyða þarf ávarpi af þessu tagi í fjárhagslegar umkvartanir þegar haft er í huga allt hið merkilega, öfluga og göfuga starf sem starfsfólk Náttúruminjasafnsins innir af hendi dags daglega, rétt eins og þessi ársskýrsla ber rækilega með sér. En þetta hefst ekki öðruvísi en með skilningi stjórnvalda á mikilvægi starfseminnar hjá þessu yngsta höfuðsafni þjóðarinnar.

Ríkisstjórn Sjálfstæðisflokks, Framsóknarflokks og Vinstri-Grænna hafði að yfirlýstu markmiði í sjö ár, þ.e. bæði á kjörtímabilinu 2017–2021 og 2021–2024 að ráðast í framkvæmdir og reisa höfuðsafni þjóðarinnar í náttúrufræðum sínar fyrstu, eigin stöðu með sýningagahaldi fyrir almenning. Ríkisstjórnin tók vissulega þá farsælu ákvörðun haustið 2020 að staðsetja framtíðaráðsetur Náttúruminjasafnsins að Safnatröð 5 á Seltjarnarnesi, í Náttúruhúsinu í Nesi, á fallegum stað við náttúrverndarsvæði og í glæsilegri byggingu sem upphaflega átti að hýsa lækningaminjasafn. Mikill hugur var meðal aðstandenda og gert ráð fyrir að klára verkefnið á 26 mánuðum og opna höfuðstöðvarnar vorið 2023. En lofti sér sem sagt ekki fyrir endann á framkvæmdunum og fjármögnun sýningagerðarinnar hangir í lausu enni – hennar er ekki getið í fjárlögum ársins 2025 sem fráfarandi ríkisstjórn, sem sprakk í loft upp á haustmánuðum, gekk frá.

Ný ríkisstjórn Samfylkingar, Viðreisnar og Flokks fólksins tók til starfa í desember. Of snemmt er að ráða í afstöðu og gerðir hennar gagnvart Náttúruminjasafninu , að hluta til vegna þess að hendur hennar eru að einhverju leyti bundnar við ákvarðanir síðustu ríkisstjórnar og starfstjórnar Sjálfstæðis- og Framsóknarflokks. Í stefnuyfirlýsingu nýju ríkisstjórnarinnar má þó finna nokkur atriði sem vissulega hafa beinar skírskotanir í starfsemi safnsins. Á meðal atriðin sem falla undir svið Náttúruminjasafnsins má nefna að „Sérstaklega verður hafað að íslenskrí tungu, menningu og náttúru til að varðveita og styrkja sjálfsmynd þjóðar.“ og þá verður ... „stutt við líffræðilega fjölbreytni og ráðist í aðgerðir til að vernda hafsvæði og ósnortin víðerni.“ Að auki er í stefnuyfirlýsinguinni tíunduð atriði sem lúta að baráttu gegn loftslagsvánni, aukinni sókn í menntamálaum og nýsköpun og eflingu innviða til aukinnar verðmætasköpunar – allt þættir sem snerta starfsemi Náttúruminjasafnsins og lofa góðu um framtíðina.

Nýrri ríkisstjórn Samfylkinga, Viðreisnar og Flokks fólksins er óskað velfarnaðar á kjörtímabilinu. Vonandi ríkir góður skilningur meðal ríkisstjórnar Kristrúna Fróstadóttur forsætisráðherra á hlutverkum og starfsemi og Náttúruminjasafns Íslands og að sá skilningur verði auðsýndur í verki. Nú er lag og löngu kominn tími til.

Hilmar J. Malmquist forstöðumaður

Hlekkur á skýrslu Ríkisendurskoðunar til Alþingis í janúar 2012 um Náttúruminjasafn Íslands

[Hlekkur á skýrslu Ríkisendurskoðunar til Alþingis í maí 2015 um Náttúruminjasafn Íslands](#)

[Hlekkur á skýrslu Ríkisendurskoðunar til Alþingis í apríl 2018 um Náttúruminjasafn Íslands](#)

Viðburðir og samstarf

Viðburðahald er sem fyrr mjög umfangsmikill og mikilvægur liður í miðlun safnsins og voru viðburðir sem safnið stóð fyrir um 19 talsins á árinu 2024.

Viðburðahald hófst strax í janúar þegar safnið tók þátt í ársfundi höfuðsafnanna, sem jafnframt er úthlutunarboð Safnasjóðs. Þar var aðgerðaáætlun um stefnumörkun safnastarfs kynnt og fulltrúar safnanna þriggja kynntu meðal annars spennandi samstarfið Safnaprennuna.

Spennandi sunnudagur

Viðburðaröðin Spennandi sunnudagur, sem er fastur liður fyrsta sunnudag í hverjum mánuði, hófst á nýju ári í febrúar. Viðburðirnir eru sérhannaðir fyrir fjölskyldufólk með ung börn, og gestir fá tækifæri til að læra um íslenska náttúru í gegnum leik og listsköpun. Þessir viðburðir eru mjög vinsælir og sækja þá að meðaltali 300–400 manns.

Boðið var upp á:

Skuggaleikhús með hönnunarteyminum Þykjó. Smellið á örina til hægri á myndinni til að sjá næsta viðburð.

Safnið leggur ríka áherslu á samstarf við aðrar stofnanir, ekki síst í viðburðahaldi, því slíkt samstarf gefur breiðari vettvang til að miðla náttúrufræðum á sem fjölbreyttastan hátt.

Dagrún Jónsdóttir stýrir Náttúrubarnahátíð á ströndum.

Náttúrubarnahátíð á Ströndum

Starfsfólk Náttúruminjasafnsins tók þátt í Náttúrubarnahátíð á Ströndum sem haldin var á Sauðfjársetrinu á Hólmavík 12.-14. júlí.

Safnið stóð fyrir náttúrumunasýningu og rykmýsóróasmíðju, sem hvort um sig vakti mikla lukku. Hátíðin var vel sótt; áætlað var að um 300–400 manns hafi sótt hana.

Ganga um Öskjuhlíðina fyrir Landvarðafélagið

Landvarðafélagið óskaði eftir leiðsögn um líffræðilega fjölbreytni í Öskjuhlíðinni þann 23. maí, sem safnið varð við. Gengið var um svæðið í um rúman klukkutíma . Að lokinni göngu var félögum boðið inn á sýningu safnsins á 2. hæð í Perlunni, Vatnið í náttúru Íslands.

Uppspretta

Náttúruminjasafnið tók þátt í Uppsprettu líkt og undanfarin ár. Uppspretta er viðburður sem haldinn er á hverju ári á vegum Reykjavíkurborgar og að þessu sinni fór hann fram á Kjarvalsstöðum þann 12. september kl. 13–16. Á viðburðinum fer fram kynning á þeim tilboðum, fræðslu- og vettvangsferðum sem í boði eru fyrir leikskóla, grunnskóla og frístundaheimili á höfuðborgarsvæðinu. Á vefsvæðinu uppspretta.reykjavik.is má finna sömu upplýsingar, allt þess gert að auðvelda kennurum að nálgast mimunandi fræðsluleiðir fyrir skólabörn í borginni.

Safnaprennan

Safnaprennan er þróunarverkefni í menningarlæsi fyrir framhaldsskóla sem unnið er í samstarfi við hin höfuðsöfnin, Þjóðminjasafn Íslands og Listasafn Íslands. Í verkefninu fá nemendur tækifæri til að heimsækja öll þrjú söfnin, tengja saman og skoða hvernig samfélag, náttúra og listir móta menninguna. Verkefnið hófst í janúar 2023 og var unnið í samráði við Kolbrúnu Kolbeinsdóttur, kennara í menningarlæsisáfangu hjá Tækniskólanum, skóla atvinnulífsins. Verkefnið var keyrt þrisvar sinnum á árinu.

ICEWATER

Náttúruminjasafn Íslands tekur þátt í innleiðingu á vatnaáætlun í verkefninu LIFE ICEWATER. Verkefnastjórn er í höndum Umhverfisstofnunar en auk þess eru 21 samstarfsaðilar í verkefninu. Heildarstyrkurinn nemur 3,5 milljörðum króna og kemur frá Evrópusambandinu, en þar af hlýtur Náttúruminjasafnið 76 milljónir króna. Verkefnið samanstendur af ýmsum undirverkefnum sem miða að því að flýta fyrir og bæta innleiðingu vatnaáætlunar á Íslandi.

Markmið verkefnisins eru:

- Að auka þekkingu á notkun, eiginleikum og ástandi vatns á Íslandi
- Að tryggja samhæfða og skilvirka stjórnsýslu í vatnamálum
- Að bætaæta vatnsgæði, til dæmis með úrbótum í fráveitu og hreinsun á fráveituvatni
- Að fræða almenning og hagaðila um mikilvægi vatns

LIFE ICEWATER skapar tækifæri til nýsköpunar í stjórnsýslunni í gegnum þverfaglegt samstarf fjölmargra aðila með það að leiðarljósi að bæta vatnsgæði um allt land og hámarka samfélagslegan ábata af slíkum aðgerðum.

Styrkurinn fyrir LIFE ICEWATER er einn sá stærsti sem Ísland hefur fengið. Umfang verkefnanna sem samstarfshópurinn hefur skipulagt er um 5,8 milljarðar króna. Framlag LIFE- áætlunar Evrópusambandsins nemur um 60% eða um 3,5 milljörðum króna, sem dreifast á samstarfshópinn, og verða verkefnin unnin á árunum 2025-2030.

Verkefninu er skipt í 7 vinnupakka, en aðkoma Náttúruminjasafnsins snýr fyrst og fremst að fræðslu til almennings og skóla um mikilvægi vatns fyrir náttúru og samfélag. Náttúruminjasafnið mun halda utan um þróun fræðsluefnis og sýninga auk þess að venna að þverfaglegum og skapandi verkefnum í samstarfi við skóla og listafólk.

Yfirlit yfir aðgerðir hvers vinnupakka má sjá á myndinni hér fyrir neðan:

Vinnupakkar ICEWATER

1. VERKEFNASTJÓRNUN OG SAMHÆFING	3. GRUNNVATN, STJÓRNSÝSLA OG AÐGERDIR TIL ÚRBÓTA	4. FERSKVATN, STJÓRNSÝSLA OG AÐGERDIR TIL ÚRBÓTA	5. STRANDSIÓR OG ÁRÓSRVATN, STJÓRNSÝSLA OG AÐGERDIR TIL ÚRBÓTA
1.1 Verkefnastjórnun og samhæfing samstarfsaðila 1.2 Stjórnirni verkefni 1.3 Aðildirlegr ráðgjafahópur 1.4 Jafnrétti og fjölbreytni í verkefninu 1.5 Gæða- og áhættustjórn verkefnis	3.1 Vöktun og söfnun gagna um grunnvatn 3.2 Ný skilagilt og gagnagrunnur fyrir grunnvatn 3.3 Samræming reglugerða og samræming í stjórnsýslu	4.1 Vöktun og söfnun gagna um ferskvatn 4.2 Samræming reglugerða og samræming í stjórnsýslu 4.3 Framkvæmdir ➤ Tjörnin and Kópavogur: aðgerðir til að draga úr alagi á vatni ➤ Þingvallavatn: Aðgerðir til að draga úr alagi á vatni og ramsskoti ➤ Hveragerði: Urbætur í hreinsun fráveituvatns	5.1 Vöktun og söfnun gagna um strandsjó og árósravatn 5.2 Met á alfrum vatnsform- fræðilegra breytinga í strandsjó og árósravötnum 5.3 Samræming reglugerða og samræming í stjórnsýslu
2. MIÐLUN, UPPLÝSINGAGIÖF OG UPÞYGGING Á GETU	3.4 Framkvæmdir ➤ Orkuveita Reykjavíkur: Uppsetning á sjálfmælum til mælinga á neyslivatni ➤ Ísavia Keflavík Airport: Hreinsun yfirborðvatns með náttúrumiðlum lausum		5.4 Framkvæmdir ➤ Grundarfjörður: Innleiðing á blágrænum innviðum ➤ Ísafjörður: Bæta úrstand innri skuldsfjarðar og úrbætur í fræðu ➤ Norðurling: Tilraunaverkefni um hreinsun fráveituvatns frá matvælaðnaði
6. SJÁLFBÆRNI Í VATNAMÁLUM OG ÞEKKINGARNÝTING			
6.1 Ný vatnaætlun 2028-2033 6.2 Innleiðing nýrra reglugerða og endurskoðun á eldri til einföldun 6.3 Eftirri með árangri LIFE ICEWATER 6.4 Ný vatnavefsí, upplýsingasíða fyrir vatn 6.5 Trygga fæmi og þekkingu í málaflokknum til framfarir 6.6 Samræmi gagna og ástíðun um Framfarirverkefni í málaflokknum			
7. AÐGERDIR OG FJÁRFESTING VERKEFNA TIL VIÐBÓTAR VIÐ ICEWATER			
7.1 Upplýsingagjöf og virkun á sjóðum innanlands og erlendis í verkefni til að tryggja gott ástand vatns 7.2 Kortlagning verkefna 7.3 Aukna getu sveitarfélaga til fjármögnunar verkefna 7.4 Samstarfsvettvangur milli opinberra og einkaaðila til úrbóta í fráveitu			

Auk Náttúruminjasafnsins eru 22 samstarfsaðilar í verkefninu: Umhverfisstofnun sem leiðir verkefnið, Eimur, Gefn, Grundarfjarðarbær, Hafrannsóknastofnun, Heilbrigðiseftirlit Suðurlands, Hveragerðisbær, Ísavia, Ísafjarðarbær, Kópavogsbær, Matvælastofnun, Náttúrufræðistofnun, Orka náttúruvarpið, Orkustofnun, Orkuveita Húsavíkur, Orkuveita Reykjavíkur, Reykjavík, Ríkisútvarpið, Samband íslenskra sveitarfélaga, umhverfis,- orku og loftslagsráðuneyti, Væðistofa Íslands og Veitur, ásamt þremur öbeinum viðtakendum: Sveitarfélagið Bláskógabyggð, Grímsnes- og Grafningshreppur og Þjóðgarðurinn á Þingvöllum.

Safnfræðsla

Safnkennarar Náttúruminjasafnsins tóku á móti tæplega 3.000 nemendum af öllum skólastigum á árinu og fylgdu nemendum um 450 kennarar. Heimsóknir á sýninguna *Vatnið í náttúru Íslands* í Perlunni er stoðin í safnfræðslu Náttúruminjasafnsins en auk þess leita safnkennarar safnsins fjölbreyttra leiða til að vinna með skólunum í ýmsum þróunarverkefnum.

Móttaka skólahópa

Safnkennarar taka á móti skólahópum alla virka daga. Heimsóknir eru ávallt ókeypis og tekið er á móti skólahópum á öllum skólastigum.

Nemendur í leikskólum fara í upplifunarferð um sýninguna Vatnið í náttúru Íslands, þar sem þeir kynnast mismunandi birtingarmyndum vatns, meðal annars með því að hlusta, snerta og sulta og skoða lífverur sem búa í vatninu.

Grunnskólahópum standa þrjár fræðsluleiðir til boða:

1. Líf í fersku vatni og líffræðileg fjölbreytni
2. Vatnið í náttúru Íslands
3. Steinagreining

Einnig er boðið upp á heimsóknir fyrir framhaldsskólanema og háskólanema og eru þær þá sérsníðnar í samtali við viðkomandi kennara.

Safnið tók auk þess á móti 6. bekk í grunnskólum Reykjavíkur í samstarfi við Miðstöð útivistar og útináms og Perluna líkt og undangengín ár. Að þessu sinni var ákveðið að opna fyrir þessar heimsóknir að hausti en síðustu ár hafa þær einungis farið fram á vorin. Hóparnir fræddust um náttúruna og skoðuðu allar sýningarnar í Perlunni.

Safnkennarar Náttúruminjasafnsins tóku á móti 2.779 nemendum af öllum skólastigum á árinu og 452 kennarar fylgdu nemendum. Heimsóknir á sýninguna Vatnið í náttúru Íslands í Perlunni er stoðin í safnfræðslu Náttúruminjasafnsins en auk þess leita safnkennarar safnsins fjölbreyttra leiða til samstarfs við skóla í ýmsum þróunarverkefnum. Farið er t.d. í heimsóknir í skóla með safnkost og fræðslu um fjölbreytt viðfangsefni tengd náttúrunni. Þá má nefna að Náttúruminjasafnið hefur komið að kennslu í ýmsum námskeiðum á Menntavísindasviði Háskóla Íslands þar sem nemendur eru framtíðarkennarar í náttúrufræðum á ýmsum skólastigum.

Fræðslusiða safnsins, www.frodleiksbrunnur.is er í virkri notkun og uppfærð reglulega. Kennurum er bent á að nýta sér síðuna við undirbúning og eftirfylgni heimsóknar á safnið.

Fróðleiksbrunnur

Á nýlegum [fræðsluvef Náttúru-minjasafnsins](http://www.frodleiksbrunnur.is) [frodleiksbrunnur.is](http://www.frodleiksbrunnur.is) má finna fjölbreytta fræðslu, tilraunir, þrautir og leiki tengda náttúrunni. Efnið er sérstaklega sniðið að börnum og kennurum á grunnskólastigi, en einnig fjölskyldum sem vilja fræðast um náttúruna.

Markmiðið með framsetningu fræðslu- og námsefnisins er að efla náttúru- og umhverfisvitund, kynnast nærumhverfinu og villtri náttúru og nýta þannig öll skilningafæri til að auka náttúrulæsi.

Vefurinn styður við skólaheimsóknir á safnið, bæði sem undirbúningur fyrir heimsóknirnar og ekki síður þegar heim í skólann er komið.

Þróunarverkefni

Eldur, ís og mjúkur mosi

Listaverk barna úr einum af grunnskólunum sem tóku þátt.

Náttúruminjasafnið hlaut styrk frá Barnamenningarsjóði árið 2023 til að vinna verkefnið Eldur, ís og mjúkur mosi, sem lauk sumarið 2024. Verkefnið var unnið í samstarfi við Vatnajökulsþjóðgarð, og fjölbreyttan hóp lista- og hönnunarfólks.

Veturinn 2023 – 2024 voru haldnar fjölbreyttar listasmíðjur fyrir nemendur þar sem unnið var með náttúru, sögu og menningu Vatnajökulþjóðgarðs. Nemendur bjuggu til listaverk sem svo voru sýnd á sýningu Náttúruminjasafnsins, á 2. hæð Perlunnar, í tengslum við Barnamenningarhátíð í Reykjavík og Hönnunarmars.

Auk samvinnunnar við skólana voru haldnir tveir fjölskylduviðburðir á sýningu safnsins Vatnið í náttúru Íslands í tengslum við verkefnið og samstarfið við þjóðgarðinn. Hægt er að lesa meira um verkefnið og skoða myndir frá sýningunni á vefsvæði Fróðleiksbrunnisins:

[Hlekkur á vef Fróðleiksbrunnisins](#)

Listamennirnir og hönnuðirnir sem tóku þátt í þessu verkefni með safninu voru:

- Eva Bjarnadóttir sem vann með Grunn- og Leikskólanum í Hofgarði
- Hanna Dís Whitehead sem vann með Grunnskóla Hornafjarðar
- Íris Lind Sævarsdóttir sem vann með Egilsstaðaskóla
- Brynhildur Kristinsdóttir sem vann með Reykjahlíðarskóla
- Jennifer Patricia Please sem vann með Öxarfjarðarskóla
- Sigríður Sunna Reynisdóttir í ÞYKJÓ og Sóley Stefánsdóttir sem unnu með Urriðaholtsskóla
- Örn Alexander og Una Margrét Árnadóttir sem unnu með Kirkjubæjarskóla á Síðu

Eitt af markmiðum verkefnisins var að ná betur til barna á landsbyggðinni, og í því skyni var unnið með skólum í nágreni við Gestastofur Vatnajökulsþjóðgarðs. Auk sýningarinnar í sýningarrými Náttúruminjasafnsins í Perlunni voru verk nemenda einnig sett upp í Gestastofum þjóðgarðsins og ýmsir viðburðir skipulagðir í kringum þessar sýningar.

[Hlekkur á fréttir um verkefnið á heimasíðu Náttúruminjasafnsins](#)

Finndu mig í fjöru – Skapandi náttúrulæsi

Frá fjöruferð Grandaskóla og Menntaskólans við Sund í Gróttu í október 2024.

Grandaskóli, Menntaskólinn við Sund og Náttúruminjasafn Íslands hafa í vetur unnið að þróunarverkefninu Finndu mig í fjöru – Skapandi náttúrulæsi.

Verkefnið, sem styrkt er af Sprotasjóði, hófst haustið 2024 og er hugsað til eins árs. Þátttakendur eru nemendum í umhverfisfræði við Menntaskólann við Sund og nemendur í 4. bekk í textíl í Grandaskóla.

Markmið verkefnisins var að vinna með félagskennslu til að tengja á milli skólastiga og efla náttúrulæsi með áherslu á lífríki hafsins og fjörunnar. Í hverjum hópi eru nokkrir nemendur úr MS og nokkrir úr Grandaskóla, en hver nemandi fær hlutverk, t.d. umsjón með handritsgerð, kvikmyndagerð, vísindaupplýsingum og textílverki.

Svartárkot, menning – náttúra

Stúdentahópur frá Susquehanna háskóla í Pennsylvaníu, ásamt prófessorunum John Bodinger Uriarte og Ahmed Lachhab og Helgu Áradóttur safnkennara NMSI.

Unnið var að frekari þróun verkefnisins Svartárkot, menning – náttúra (SMN) sem Viðar Hríntí af stöð um ReykjavíkurAkademíunna í samstarfi við ábyndur í Svartárkoti í Bárðardal árið 2006. Verkefnið hefur staðið að framsæknum rannsóknum og alþjóðlegum námskeiðum um sambúð manns og náttúru í samstarfi við heimamenn í Bárðardal og Mývatnssveit.

Á árinu var áfram unnið að uppbyggingu HULDU náttúruhugvísindaseturs sem staðsett er í Gíg í Mývatnssveit og er samstarfsvettvangur SMN og Stofnunar fræðasetra við Háskóla Íslands sem nú hefur stofnað nýtt rannsóknasetur í Umhverfshugvísindum, staðsett er í Gíg. Nýráðinn forstöðumaður er Auður Aðalsteinsdóttir bókmenntafræðingur. Á vettvangi HULDU hafa verið haldnir fyrirlestrar og lítill málþing fyrir heimamenn í Þingeyjarsveit, en smátt og smátt er að byggjast um sterkur kjarni umhverfshugvísinda þar sem markvisst er unnið að því að tengja rannsókn- og fræðasamfélagið við margvíslega þekkingarbrunna heimafélks.

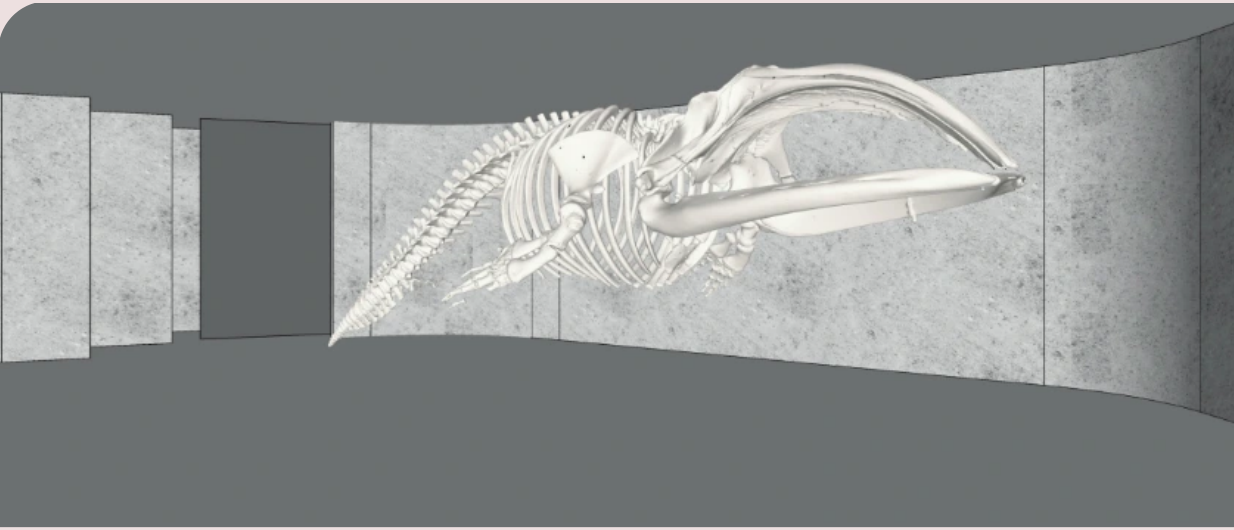
Ekki var haldið námskeið á árinu en tekið var á móti stúdentahópi frá Susquehanna háskóla í Bandaríkjunum í maí og júní.

Sýningar

Náttúruminjasafn Íslands heldur úti sýningunni Vatnið í náttúru Íslands á 2. hæð Perlunnar og unnið er að nýrri grunnsýningu í framtíðarhöfuðstöðvum safnsins, Náttúruhúsi Nesi.

Sýning í nýjum höfuðstöðvum, --Náttúruhúsi í Nesi

Beinagrind Íslandssléttbaks verður hryggjarstykkið á sýningu Náttúruminjasafnsins í Náttúruhúsinu í Nesi. Mynd: Kossmanndejong

Hönnun grunnsýningar Náttúruminjasafnsins í nýjum höfuðstöðvum safnsins í Náttúruhúsi í Nesi hefur staðið yfir frá vormánuðum 2023. Sýningin er hönnuð í samstarfi við hollenska hönnunarfyrirtækið Kossmanndejong, sem varð hlutskarpast í útboði og hönnunarsamkeppni á evrópska efnahagssvæðinu. Verkefnið var unnið í samvinnu við Ríkiskaup og Miðstöð hönnunar og arkitektúrs.

Vinnan við sýninguna hefur gengið vel og hópur starfsmanna safnsins hefur unnið í nánu og góðu samstarfi við hönnunarfyrirtækið sem og sérfræðinga utan stofnunarinnar. Þar má helst nefna sérfræðinga á vegum Hafrannsóknarstofnunar, Náttúrufræðistofnunar, Umhverfisstofnunar, Háskóla Íslands, Háskólans á Hólum og fleiri.

Sýningin fjallar um hafið, líffræðilega fjölbreytni og loftslagsmál, þar sem gestir öðlast nýja þekkingu, virðingu og væntumþykju fyrir náttúrunni. Vinnan við hönnunina hefur gengið vel og var endanleg hönnun samþykkt í árslok 2024.

Ekki er vitað hvenær hægt verður að hefja lokafasa sýningarvinnunnar, þ.e. framleiðslu og smíði, þar sem fjármagn fyrir þann fasa hefur ekki verið tryggt. Mikil óvissa er því um framhaldið og mikil seinkun getur valdið óþarfa kostnaði. Nauðsynlegt er að framkvæmdir við hús og framleiðsla sýningarinnar geti haldist í hendur. Framkvæmdir við húsið sjálft hafa staðið yfir frá vormánuðum 2024 og er áætlað að þeirri vinnu ljúki í árslok 2025.

Hvað býr í Þjóðgarði?

Í Dropanum, sérsýningarrými Náttúruminjasafnsins í Perlunni, stendur sýningin Hvað býr í Þjóðgarði? Sýningin, sem opnaði í ágúst 2023, er samstarfverkefni safnsins og Vatnajökulsþjóðgarðs. Hún endurspeglar náttúrufergud þjóðgarðsins í formi stórs skúlptúrs, þar sem allar helstu náttúruperlur garðsins eru settar saman á listrænan og fallegan hátt. Einnig má finna allar upplýsingar um starfsemi garðsins, læra um og kynnast öllum helstu náttúruperlum hans, auk þess sem gestir geta notið kvikmyndar sem sýnir fjölbreytta náttúru þjóðgarðsins.

Höfundur skúlptúrsins er Heimir Sverrisson, leikmyndahönnuður, og Irma studios ehf. sá um smíði hans og útfærslu. Sýningarstjórn var í höndum Önnu Katrínar Guðmundsdóttur frá Náttúruminjasafninu, en um textagerð sáu Snæbjörn Guðmundsson (NMSÍ) og Stefanía Ragnarsdóttir (VJP). Náttúruminjasafnið og Vatnajökulsþjóðgarður undirrituðu formlegan samstarfssamning í árslok 2022 og er þetta liður í því samstarfi.

Rannsóknir

Rannsóknarárherstur Náttúrminjasafnsins eru samkvæmt stefnu safnsins endurskoðaðar á fimm ára fresti og beinast nú einkum að tveimur sviðum. Annars vegar eru rannsóknir sem fjalla um líf- og jarðfræðilega fjölbreytni á Íslandi, einkum m.t.t. áhrifa loftslagsbreytinga. Hins vegar rannsóknir á sviði bókmennta, safnfræði, siðfræði og mannvistfræða þar sem fjallað er um náttúrusýn og samskipti manna við náttúruna á Íslandi fyrr á öldum.

Biodice

Biodice er samstarfsvettvangur um líffræðilega fjölbreytni á Íslandi, stofnaður árið 2020. Nafn vettvangsins vísar í upphafsstafi hugtakans á ensku - Biological Diversity of Iceland. Vettvangurinn sameinar rannsókn- og þjónustustofnanir, háskóla, sérfræðinga, áhugafólk, samtök og fyrirtæki sem vilja efla aðgerðir, stefnumótun og vitundarvakningu um mikilvægi líffræðilegrar fjölbreytni. Biodice og NMSI leggja áherslu á að styrkja íslenska stjórnsýslu, menntun, fræðslu og vísindarannsóknir til að Ísland standi við alþjóðlegar skuldbindingar um líffræðilega fjölbreytni. Vettvangurinn sér um upplýsingamiðlun, rannsóknir og ráðgjöf sem geta stutt innleiðingu á Kunming-Montréal samkomulagi Sameinuðu þjóðanna um líffræðilega fjölbreytni (Global Biodiversity Framework - GBF) og aukið skilning almennings og stjórnvalda á mikilvægi náttúrunnar fyrir velferð komandi kynslóða.

Dagleg umsjón með starfsemiinni er hjá Náttúrminjasafni Íslands (NMSÍ), en Biodice starfar með sjálfstæðri stjórn. Formaður stjórnar er Skúli Skúlason, sem gegnir 50% stöðu prófessors við Háskólann á Hólum og 50% stöðu sem sérfræðingur við NMSÍ, en dr. Ragnhildur Guðmundsdóttur, forstöðumaður NMSÍ, og dr. Rannveig Magnúsdóttir, sérfræðingur hjá Biodice og NMSÍ, sjá um daglega umsjón vettvangsins. Árið 2024 fékk Biodice fjármuni til stefnumótunar og innviðauppbýggingar, sem leiddi til ráðningar Rannveigar og tímabundinnar ráðningar annarra sérfræðinga.

Fimm helstu ógnir við líffræðilega fjölbreytni í heiminum. Mynd: Fífa Jónsdóttir

Líffræðileg fjölbreytni Norðurlanda (Nordic Biodiversity Framework NBF)

Í ársbyrjun 2024 fékk Biodice, ásamt samstarfsaðilum í Danmörku og Finnlandi, styrk frá Norræna vinnuhópnum um líffræðilega fjölbreytni á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar. Verkefnið felst í rannsókn á stöðu og aðferðum Íslands, Danmerkur og Finnlands við innleiðingu á GBF. Með því að bera saman rannsóknir og stefnur þvert á norrænu ríkin geta þjóðirnar lært hver af annarri. Fyrsta vinnustofa verkefnisins var haldin hérlandis 23. apríl 2024. Komu þar saman fulltrúar úr íslenskrí stjórnsýslu til að greina og ræða í við samhengi málefni líffræðilegrar fjölbreytni eins og hún birtist í íslenskrí stjórnsýslu. Að auki voru haldnar vinnustofur í Finnlandi og Danmörku. Niðurstöður verkefnisins munu nýtask stjórnvöldum Norðurlanda við innleiðingu Kunming-Montréal samkomulagsins.

Samningur við matvælaráðuneytið

Í mars 2024 gerðu Biodice og matvælaráðuneytið (MAR) með sér samning um stöðumat á innleiðingu markmiða GBF í málaflökkum ráðuneytisins. Verkefnið snerist um að leggja mat á stöðu málaflokka MAR gagnvart markmiðum GBF, þ.e. landbúnaðar, sjávarútvegs, lagareldis, landgræðslu og skógræktar, og að greina hvort og hvernig unnið er að markmiðum GBF innan málaflokka ráðuneytisins.

Kynningar og birtingar

Biodice hélt fjölmargar kynningar á ráðstefnum, viðburðum og fyrir sveitarfélög og stofnanir um málefni líffræðilegrar fjölbreytni á árinu. Að auki hafa komið út þó nokkrar greinar og skýrslur úr smíðu Biodice, þar á meðal nokkrar ritrýndar vísindagreinar.

Fyrsti íslenski náttúrufræðingurinn: Jón Guðmundsson lærði (1574–1658) í norrænni vísindasögu og önnur verkefni sem tengjast Jóni

Bókin Jón lærði og náttúrufræðingurinn eftir Viðar Hreinsson kom út 2016 á vegum Lesstofunnar og Náttúrminjasafns Íslands. Jón lærði var einn fyrsti náttúrufræðingur landsins og rit hans Ein stutt undirréttungur um Ísland aðskiljanlegar náttúrufræðingur fyrsta ritið sem varðveist hefur í íslensku um náttúrufræðingur á Íslandi. Viðar Hreinsson stýrir verkefni um viðtökur, sýnileika og ósýnileika verka (texta og teikninga) Jóns lærða í norrænni vísindasögu. Verkefnið hófst árið 2019 og var í upphafi stutt af Rannsóknarsjóð Sigurúnar Ástróasar Sigurðardóttur og Haralds Sigurðssonar.

Á árinu var áfram var unnið við inngang og skýringar við enska þýðingu á fyrrgreindu riti í samvinnu við dr. Vicki Szabo, prófessor í umhverfissögu við North-Carolinaháskóla í Bandaríkjunum. Stefnt er að verkinu verði tilbúið til útgáfu árið 2025.

Einnig var unnið að skipulagningu rannsóknaverkefnis á Íslands korti sem allt bendir til að Jón hafi teiknað. Tveir illa farnir hlutar þess eru geymdir í handritadeildum konunglega bókasafnanna í Kaupmannahöfn og Stokkhólm. Ásamt Hilmarí Malmquist forstöðumanni og í samáði við Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum og Bill Christens Barry hjá Equipoisie Ltd. í Boston var hafin skipulagning rannsóknaverkefnis. Leitað var til konunglegu bókasafnanna í Kaupmannahöfn og Stokkhólmi um samstarf við ítarlegar rannsóknir á kortinu með fjölliðrófstækni og ítarlegum erfðafraeðilegum og aðrar líffræðilegar rannsóknir á kortinu og blekinu. Sæfni í Kaupmannahöfn mun taka þátt, en safnið í Stokkhólmi fylgist með og veitir aðgang að þeim hluta sem þar er geymt. Nokkrir undirbúningsfjarfundir voru haldnir á árinu og stefnt er að því að hægt verði að sækja um styrki til verkisins hjá norrænum rannsóknasjóðum á vordögum 2025. Að þessum rannsóknnum loknum verða ritaðar vísindagreinar um verkefnið, bók um allt rannsóknarferlið, og settar upp sýningar um kortið.

Kaupmannahafnarkort

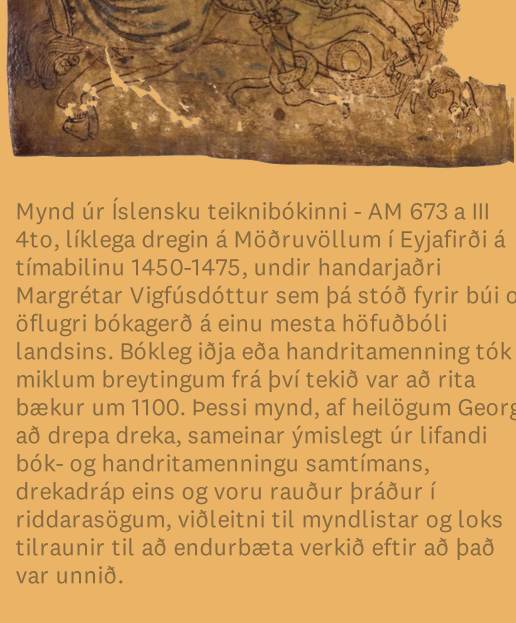
Fabr 150 kvart á Konunglega bókasafninu í Kaupmannahöfn sem sýnir norðvesturhluta landsins og Perg. Fol. Nr 12, Tillægg nr 7-1, á Konunglega bókasafninu í Stokkhólmi sem sýnir austurhluta Landsins.

Stokkhólmskort

Náttúrufræðingur og fornir frásagnir

Þetta verkefni er kjölfesta í starfi Viðars að byggja upp umhverfshugvísindi innan Náttúrminjasafnsins. Verkefnið dregur fram fjölbreyttar birtingarmyndir náttúru og náttúruskilnings í íslenskum sagnabókmenntum frá landnámi til siðaskipta og hefur það verið styrkt af verkefninu Ritmenning íslenskra miðalda (RIM) sem stýrt er af Snorrastofu í Reykholti.

Mynd úr íslensku teiknabókinni - AM 673 a III 4to, líklega dregin á Möðruvöllum í Eyjafirði á tímabilinu 1450-1475, undir handarjaðri Margrétar Vigfúsdóttur sem þá stóð fyrir búi og öflugri bókaeiga á einu mesta höfuðbóli Landsins. Bókleg iðja eða handritamenning tók miklum breytingum frá því tekið var að rita bækur um 1100. Þessi mynd, af heilögum Georg að drepa dreka, saminnar ymislegt úr líffræði bók- og handritamenningu samtímans, drekaþráp eins og voru rauður þráður í riddarasögum, viðleitni til myndlistar og loks tilraunir til að endurbæta verkid eftir að þá var unnið.

Rannsóknarstyrkir og samstarf

Lagareldisnám

Náttúrminjasafnið tekur þátt í verkefni um nám í lagareldi, sem er liður í auknu samstarfi Háskólanna í verkefninu taka þátt Háskóli Íslands, Háskólinn á Akureyri, Háskólasetur Vestfjarða, Landbúnaðarháskóli Íslands, auk rannsóknarstofnanna Matis ohf., Hafrannsóknarstofnun og Náttúrminjasafnsins. Verkefnið er leitt af Bjarna K. Kristjánssyni, prófessor við Háskólann á Hólum.

Markmið verkefnisins er að efla enn frekar lagareldisnám með því að:

A – Byggja upp og kenna ný námskeið á meistarastigi.

B – Próa örnám í lagareldi á grunn- og meistarastigi.

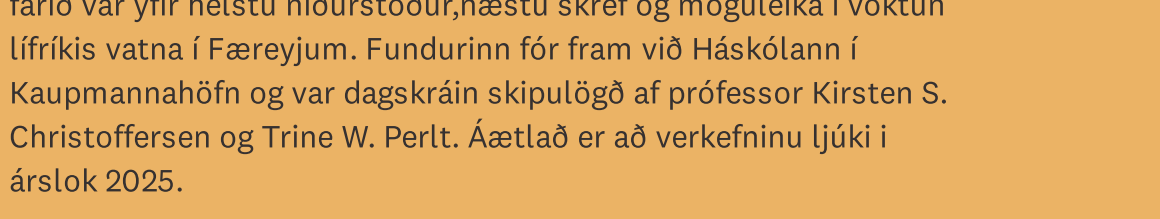
C – Próa aðferðir og kennslufni til að auka kennslu námskeiða í fjarnámi.

Þetta samstarf er mikilvægt fyrir Náttúrminjasafnið og munu sérfræðingar safnsins meðal annars taka þátt í kennslu og leiðbeiningu nema.

Á árinu 2024 var unnið í hönnun á náminu og meðal annars var send út spurningakönnun til hagaðila, sem munu nýtask fyrir næstu skref í undirbúningi fyrir uppsetningu námsins.

FishFAR

Náttúrminjasafnið tekur þátt í samstarfsverkefni með Háskólanum á Hólum, Þjóðsafninu í Færeyjum og Háskólanum í Kaupmannahöfn. Verkefnið nefnist FishFAR og gengur út á kanna áhrif loftslagsbreytinga á samfélög og vístfræði ferskvatnsfiska í litlum vötnum. Sömu vötn voru könnuð árið 2000 í verkefninu NORLAKE. Auk greiningar á tegundasamsetningu fiska verður einnig gerð athugun á umhverfissbreytingum, svifdýrasamfélögum og botndýrasamfélögum vatnanna. Með því að bera saman niðurstöður úr þessum tveimur verkefnum má greina breytingar sem hafa orðið á síðustu 20 árum.

Þátttakendur á kynningarfundir verkefnisins. Frá vinstri Trine W. Perlt, Nikolaj Scharff, Lars Dinesen, Kári Heiðar Árnason (Háskólinn á Hólum), Leivur Janus Hansen (Tjóðsafnið), Dr. Hilmar J. Malmquist (Náttúrminjasafn Íslands) og Dr. Ragnhildur Guðmundsdóttir (Náttúrminjasafn Íslands).

Fundur var haldinn í Danmörku þann 21.–22. febrúar 2024, þar sem farið var yfir helstu niðurstöður, næstu skref og möguleika í vöktun lífríkis vatna í Færeyjum. Fundurinn fór fram við Háskólann í Kaupmannahöfn og var dagskráin skipulögð af prófessor Kirsten S. Christoffersen og Trine W. Perlt. Áætlað er að verkefninu ljúki í árslok 2025.

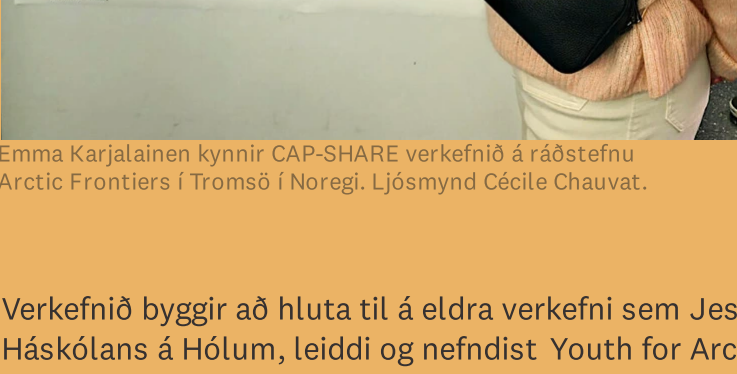
CAP-SHARE

Verkefnið CAP-SHARE: Byggingum brýr á milli vísindafólks, stefnumótenda og samfélaga (á ensku CAP-SHARE: Building Bridges of Shared Capacity between Scientists, Policymakers, and Communities) hefur hlóðstær styrk frá Norðurslóðaaðætlun Evrópusambandsins (Interreg Northern Periphery and Arctic) sem nemur í heildina rúnum 120 milljónum króna.

Um er að ræða þriggja ára verkefni sem hófst haustið 2024 og lýkur haustið 2027. Markmið verkefnisins er að valdefla ungt fólk og styrkja tengsl vísindafólks og stefnumótenda í samfélögum á norðurslóðum, einkum þegar kemur að ákvarðanatöku varðandi verndun líffræðilegrar fjölbreytni og aðgerðir gegn loftslagsbreytingum. Áhersla verður lögð á samvinnu við ungmenni og áður nefndir hópar munu taka þátt í vinnustofum þar sem rödd allra fær að heyrast.

Þátttakendur í verkefninu eru Náttúrminjasafn Íslands, Selasetrið, Húnaklúbburinn og sveitarfélagið Húnaþing vestra, samt samtökunum Arctic Frontiers í Norregi og Háskóla Flaplands í Finnlandi. Vinnan mun að hluta til fara fram á netinu, en einnig verða vinnustofur og ráðstefnur haldnar í hverju þátttökulandi. Þar verður unnið út frá þremur meginþemum:

- Að byggja brýr á milli samfélaga, stefnumótenda og vísindafólks
- Að tekið sé tillit til sjónarhorna þvert á kynslóðir heimafólks
- Að virkja ungt fólk til þátttöku og áhrifavalda í stöðbundnum aðgerðum, allt frá hugmyndavinnu til stefnumótunar.

Emma Karjalainen kynnr CAP-SHARE verkefnið á ráðstöfnu Arctic Frontiers í Tromsø í Norregi. Ljósmynd Céline Chauvat.

Verkefnið byggir að hluta til á eldra verkefni sem Jessica Aquino, dósent við ferðamálaeldir Háskólans á Hólum, leiddi og nefndist Youth for Arctic Nature. Jessica mun einnig vinna við nýja verkefnið ásamt Céline Chauvat, sem hefur verið ráðin til Náttúrminjasafnsins sem starfsmaður verkefnisins og verður með starfsstöð á Hvammstanga.

Náttúrminjasafnið tók þátt í upphafsfundir verkefnisins sem haldinn var í Kaupmannahöfn í september, ásamt samstarfsaðila verkefnisins, Jessicu Aquino hjá Háskólanum á Hólum.

Náttúruminjasafn Íslands safnar munum sem henta starfsemi þess. Munirnir eru skráðir, rannsakaðir og varðveittir, samkvæmt lögum um Náttúruminjasafn Íslands nr. 35/2007 og safnalögum nr. 141/2011.

Safnkostur Náttúruminjasafnsins stækkar jafnt og þétt og ræður þar töluvert miklu gjafmildi velunnara safnsins. Í safnkostinum eru nú um 36.000 munir, sem varðveittir eru í geymslum á vegum Náttúru-minjasafnsins. Velunnar safnsins færðu því á árinu náttúrumuni, kort og bækur tengda starfseminni.

Heiðlóuegg úr eggiasafni Þorleifs

Egg músarindils eru mjög lítil eða rétt um 1,3 cm. Eggið er úr eggjasafni Þorleifs.

Þorleifur Eiríksson líffæðingur afhenti safninu eggjasafn sem telur yfir 50 egg frá tæplega 30 tegundum fugla. Þessi vel skráði safnkostur mun nýstast safninu á margvíslegan hátt, meðal annars í viðburðahaldi, þar sem egginn verða til sýnis í þeim kössum sem fylgdu safninu og almenningi gefst kostur á að skoða fjölbreytni fuglsegga.

Ljósmynd: Pixabay

Meðal þeirra gjafa sem bárust var steina- og fuglasafn frá Reykjanesbæ. Safnið telur 17 fugla í góðu ásingumlagi, en fuglarnir voru settir í einangrun sem er hefð fyrir uppstoppuð dýr sem berast safninu. Steinasafnið telur mun fleiri sýni sem munu nýtast á viðburðum safnsins.

Fyrrum forstöðumaður
Náttúrminjafasfins, Helgi Torfason
jarðfræðingur, færði safninu vegleg
kortasafn ásamt fjölda bóka. Kortasafnið
telur yfir 300 kort, en þar á meðal er
heillæg kortaröð sem unnin var og gefin
út af kortagerðarstofnun
varnarmálaráðuneytis Bandaríkjanna og
Landmælingum Íslands í
mælikvarðanum 1:50000.

Ljósmynd: Pixabay

Náttúruminjasafnið fékk á árinu að gjöf hið merkja steinasafn Ágústs Jónssonar þinggerameistara frá Akureyri en formleg afhending þess mun fara fram á næsta ári þegar til stendur að opna höfðustöðvar Náttúruminjasafnsins, Náttúruhúsið í Nesi. Frumkvæði að gjöfinni hafa haft börn og barnabörn Ágústs, með Astrid Margrét Hoddevik Magnúsdóttir í broddi fylkingar, en hún er forstöðmaður upplýsingaþjónustu og bókasafns Háskólans á Akureyri þar sem hluti steinasafnsins hefur verið til sýningar. Nánar verður fjallað um gjöfina þegar formleg afhending hefur farið fram.

Ljósmynd: Pixabay

Í lok ársins var gengið á samkomulagi milli menningar- og viðskiptaráðuneytis og Haraldar Sigurðssonar eldfjallafræðings um móttöku og umsjón Náttúruminjasafns Íslands á safnkosti eldfjallafræðingsins Haraldar Sigurðssonar. Haraldur er vel þekktur fyrir rannsóknastörf sín í eldfjallafræðum á Íslandi og víða um heim og mörgum Íslendingum kunnur fyrir Eldjallasafnið sem hann setti upp og rak um tíma í Stykkishólmi eftir að hann lét af störfum sem prófessor við Rhode Island Háskólann árið 2009. Safninu var lokað árið 2020 og safnkosturinn þá fluttur í geymslur. Í lok árs 2023 gaf Haraldur Náttúruminjasafni Íslands sex skjalaskápa með rannsóknargögnum sínum. Nú tekur safnið tekið við öllum safnkostinum, sem inniheldur listaverk, steinasafn og fræðibókasafn sem Haraldur hefur safnað að sér á afkastamiklum ferli sínum. Mikill akkur er af þessum safnkosti og er nú unnið að því að miðla honum með sýningum, bæði í nýjum höfuðstöðvum Náttúruminjasafnsins og úti á landi.

Verk eftir Jules Tavernier af hrauntjörn frá Kilauea eldfjallinu á Hawaii, úr safni Haraldar Sigurðssonar eldfjallafræðings.

Sarpar er gagnagrunnur sem sörn nýta til að skrá og varðveita upplýsingar og fróðleik um safnkost, þar á meðal málverk, ljósmyndir, teikningar, leir- og trémuni, fornleifar og náttúrumuni. Stór hluti gagnagrunnsins er aðgengilegur á ytri vef Sarps þar sem hægt er að leita að tilteknum gripum eftir flokkum og söfnum.

Steinasafn pýska jarðfræðingsins Friedrich Loebich, sem hefur verið skráð og myndað, er nú komið á Sarp ásamt lífveruteikningum Jóns Bogasonar. Eggjasafn Þorleifs Eiríkssonar mun bætast við gagnagrunninn við fyrsta tækifæri.

[illegible]

Útgáfa

Náttúruminjasafnið gefur út á eigin vegum og í samvinnu við aðra prentefni um náttúru og náttúrusögu. Safnið heldur einnig úti vefsetrinu [nmsi.is](#), Facebook-síðu og Instagram-reikningi.

Náttúrufræðingurinn

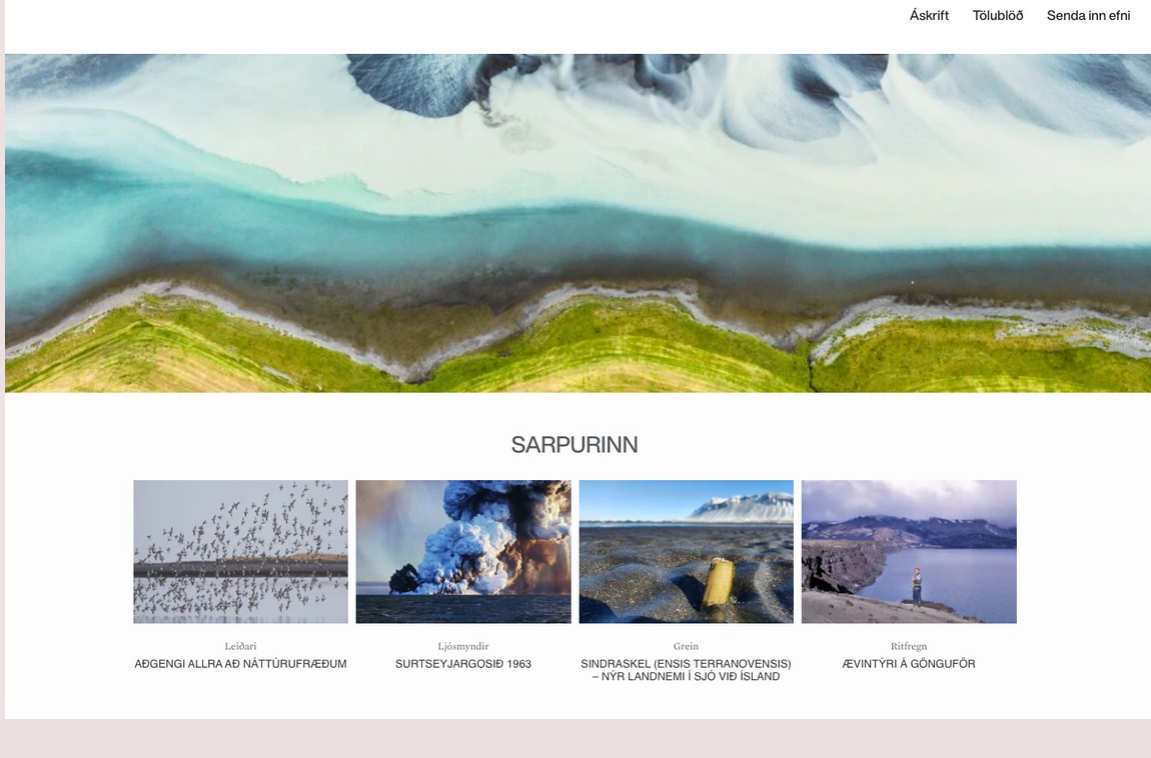
Náttúrufræðingurinn er tímarit Hins íslenska náttúrufræðifélags og Náttúruminjasafns Íslands og hefur verið gefið út frá árinu 1931. Í febrúar 2014 gerðu félagið og safnið með sér samning um ritstjórn og útgáfu tímaritsins sem hefur frá og með 1. tölublaði 84. árgangs verið gefið út í nafni beggja. Hvor aðili greiðir helming af útgáfukostnaði og launum ritstjóra.

Ritstjóri Náttúrufræðingsins, Margrét Rósa Jochumsdóttir, hefur aðstoðu á skrifstofu Náttúruminjasafnsins.

Á árinu 2024 komu út tvö tvöföld hefti Náttúrufræðingsins.

Vefsetur Náttúrufræðingsins (natturufrædingurinn.is)

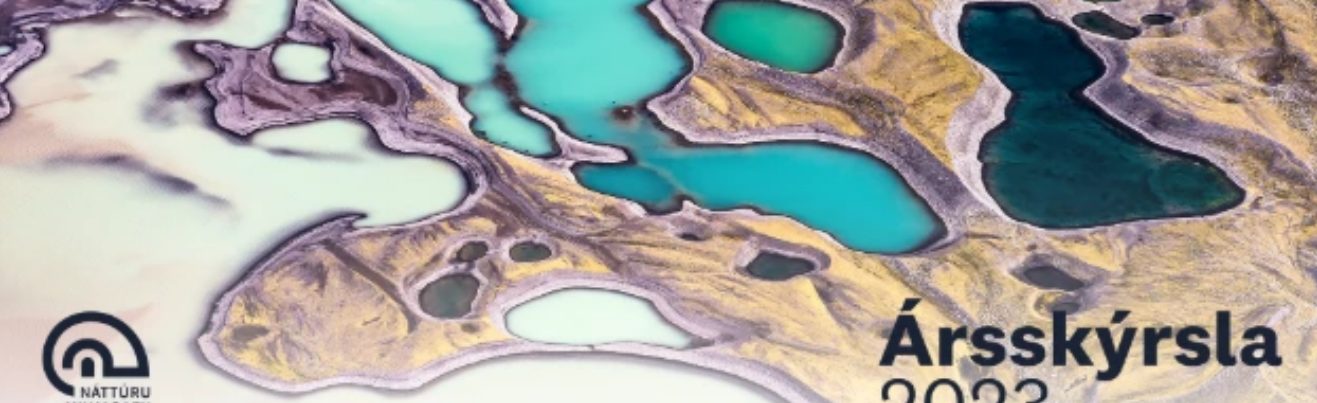
Á vef Náttúrufræðingsins eru greinar blaðsins birtar, sem og annað innsett efni sem þykir falla vel að stafrænni útgáfu. Markmið vefsins er að vekja athygli á Náttúrufræðingnum og gefa fleirum tækifæri til þess að lesa hann og gerast félagar Hins íslenska náttúrufræðifélags. Með því vinnur Náttúrufræðingurinn að því að auka áhuga og þekkingu á náttúrufræðum, umhverfisvísindum og umhverfismálum og hafa áhrif á viðhorf til náttúrunnar og til náttúruverndar.

Samfélagsmiðlar NMSÍ

Safnið heldur jafnframt úti virkum aðgöngum á Facebook og Instagram. Færslur á samfélagsmiðlum eru fjölbreyttar og lögð er áhersla á að fræða fólk um náttúruna, út frá líffræðilegu og jarðfræðilegu sjónarhorni auk þess sem miðlarnir eru nýttir til að auglýsa viðburði á vegum safnsins og gefa innsegn í starfsemi safnsins.

Ársskýrsla Náttúruminjasafnsins 2023

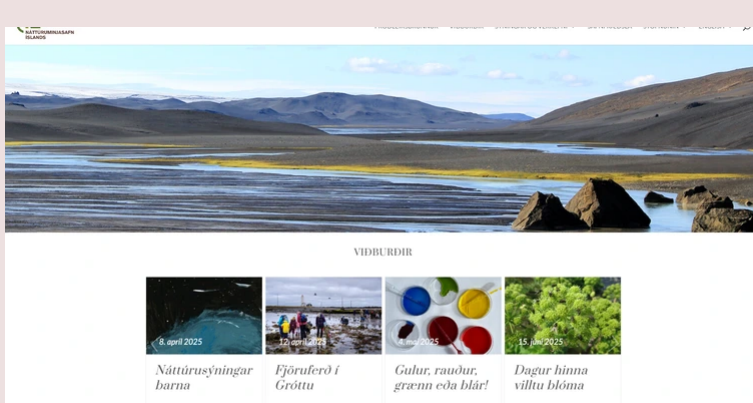

Ársskýrsla Náttúruminjasafnsins fyrir árið 2023 var gefin út í lok ársins. Skýrslan er eingöngu á rafrænu formi.

[Hér má lesa ársskýrslu ársins 2023 og hlaða henni niður sem pdf-skjali.](#)

Vefsetur Náttúruminjasafns (nmsi.is)

Á vefsíðu Náttúruminjasafnsins er að finna margvíslegar upplýsingar um safnið. Þar eru viðburðir jafnframt auglýstir og sagðar fréttir af safninu og framgangi þess. Einnig er lögð áhersla á fræðslu um náttúruna út frá víðu sjónarhorni í svokölluðum „Fróðleiksmolum“ og fréttum.

Ritlisti

Biodice. „Joint Nordic Effort for Biodiversity - Recommendations from Nordic civil society“. Forum for utvikling og miljø. Birt september 2024. <https://forumfor.no/nyheter/2024/joint-nordic-effort-for-biodiversity-rapport>

Emily J. Ruiz-Puerta, Greer Jarret, Morgan L., McCarthy, Shyong en Pan, Xénia Keighley, Magie Aiken, Guilia Zampirolo, Anne Birgitte Gørfredsen, Lesley R. Howse, Paul Szpak, Snæbjörn Pálsson, Scott Ruffolo, Hilmar J. Malmquist, Sean P. A. Desjardins, Morten Tange Olsen & Peter D. Jordan. 2024. Greenland Norse walrus exploitation deep into the Arctic. ScienceAdvances 10 (39). DOI: 10.1126/sciadv.adq4127. <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.adq4127>

Hilmar J. Malmquist. 2024. „Náttúruminjasafn Íslands – klárum verkefnið“. Visir (visir.is). Skoðun. Birt 18. nóvember 2024. <https://www.visir.is/g/20242651533d/natturuminjasafn-islands-klarum-verkefni>

Hilmar J. Malmquist, Karl Gunnarsson, Davíð Gíslason, Sæmundur Sveinsson, Jóana Mísa & Sindri Gíslason. 2024. „Sindraskel (Ensis terranovensis): nýr landnemi í sjó við Ísland“. Náttúrufræðingurinn 94 (1-2): 6-18. <https://natturufrædingurinn.is/sindraskel-ensis-terranovensis-nyr-landnemi-i-sjo-vid-island/>

Koene P.J., C. W. Bean, B. K. Kristjánsson, S. Skúlason, C. A.-L. Leblanc, C. E. Adams. 2024. Patterns, processes, and conservation-management consequences of intraspecific diversity, illustrated by fishes from recent glacialized freshwater ecosystems. Aquatic Conservation: Mar. Freshw. Ecosyst. 34: 1-11. <https://doi.org/10.1002/aqc.4076>

Leblanc, C.A., K. Räsänen, M. Morrissey, S. Skúlason, M. Ferguson and B.K. Kristjánsson. 2024. Fine scale diversity in the lava: genetic and phenotypic diversity in small populations of Arctic charr Salvelinus alpinus. BMC Ecology and Evolution 24:45. <https://doi.org/10.1186/s12862-024-02232-3>

Ragnhildur Guðmundsdóttir. 2024. „Hatar þú heiðlóur?“ Visir (visir.is). Birt 16. september 2024 <https://www.visir.is/g/20242621778d/hatar-thu-heidlour->; 16. september 2024

Ragnhildur Guðmundsdóttir, Rannveig Magnúsdóttir, Skúli Skúlason, Ole Martin Sandberg og Sæunn Júlía Sigurjónsdóttir. 2024. „Líffræðileg fjölbreytni á Norðurlöndum“. Náttúrufræðingurinn, 94 (1-2), 49-53. <https://natturufrædingurinn.is/liffræðileg-fjolebreytni-a-nordurlondum/>

Rannveig Magnúsdóttir. 2024. „Fjölbreytni í náttúru Íslands“. Visir (visir.is). Birt 16. september 2024 <https://www.visir.is/g/20242621693d/fjolebreytni-i-natturu-islands>

Rannveig Magnúsdóttir, Ragnhildur Guðmundsdóttir, Skúli Skúlason, Ole Sandberg og Sæunn Júlía Sigurjónsdóttir. 2024. „Fögnun á degi líffræðilegrar fjölbreytni“. Visir (visir.is). Birt 22. maí 2024. <https://www.visir.is/g/20242573461d/fognum-a-degi-liffræðilegrar-fjolebreytni>

Snæbjörn Guðmundsson. 2024. „Að virkja upp í loft“. Visir (visir.is). Birt 15. ágúst 2024. <https://www.visir.is/g/20242607766d/ad-virkja-upp-i-loft>

Snæbjörn Guðmundsson. 2024. „Skilur Guðlaugur þór orkumá?“ Visir (visir.is). Birt 22. ágúst 2024. <https://www.visir.is/g/20242610757d/skilur-gudlaugur-thor-orkuma->

Snæbjörn Guðmundsson. 2024. „Að sjúga í sig orkulindir Íslandinga“. Visir (visir.is). Birt 9. september 2024. <https://www.visir.is/g/20242618325d/ad-sjuga-i-sig-orkulindir-islandinga>

Snæbjörn Guðmundsson. 2024. „Af „tapi“ Landsvirkjunar“. Visir (visir.is). Birt 30. september 2024. <https://www.visir.is/g/20242627971d/af-tapi-landsvirkjunar>

Snæbjörn Guðmundsson. 2024. „Upplýsingaóreiða í bði orkugeirans og Landsvirkjunar“. Visir (visir.is). Birt 4. október 2024. <https://www.visir.is/g/20242629812d/upplysingaoeirda-i-bodi-orkugeirans-og-landsvirkjunar>; 4. október 2024.

Snæbjörn Guðmundsson. 2024. „Vilja Guðlaugur þór, Landsvirkjun og Hafnarfjarðarbær afnema kenurætt almenninga?“. Visir (visir.is). Birt 14. október 2024. <https://www.visir.is/g/20242634494d/vilja-gudlaugur-thor-landsvirkjun-og-hafnarfjardarbaer-afnema-kaerurett-almenninga->

Snæbjörn Guðmundsson. 2024. „Landsvirkjun vill meiri orku (en ekki samt í orkuskipti)“. Visir (visir.is). Birt 16. desember 2024. <https://www.visir.is/g/2024264456d/landsvirkjun-vill-meiri-orku-en-ekki-samt-i-orkuskipti->

Viðar Hreinsson. 2024. „Grimmdarverk sem brenna“. Visir (visir.is). Birt 22. janúar. <https://www.visir.is/g/20242518742d/grimmdarverk-sem-brenna>

Viðar Hreinsson. 2024. „Dauðahald valds“. Visir (visir.is). Birt 9. febrúar. <https://www.visir.is/g/20242527258d/daudahald-valds>.

Viðar Hreinsson. 2024. „Neyð og mjúkur sandur“. Visir (visir.is). Birt 13. september. <https://www.visir.is/g/20242620748d/neyd-og-mjukur-sandur>

Viðar Hreinsson. 2024. „Eyðimerkurganga kosningabaráttunnar?“. Visir (visir.is). Birt 22. nóvember. <https://www.visir.is/g/20242653618d/eydimerkurganga-kosningabaratunnar->

Vinir Skjálfrandafljóts: Ólafur Héðinsson, Anna María Bogadóttir, Guðrún Tryggvadóttir, Gunnlaugur Friðrik Friðriksson, Hlöver Pétur Hlöversson, Hólmfríður Bjartmarsdóttir, Jón Viðar Baldursson, Pálína Héðinsdóttir, Ragnheiður Héðinsdóttir, Sigrún Héðinsdóttir, Sigrún Ólafsson, Viðar Hreinsson, Þröstur Jónasson. 2024. „Skjálfrandafljót áfram óbeislað“. Visir (visir.is). Birt 28. febrúar. <https://www.visir.is/g/20242535713d/skjalfrandafljot-af-af-obeislad>

Fyrirlestrar/erindi og málþing

Hilmar J. Malmquist. „Velkominn“. Helmsókn starfsfólks úr menningar- og vísaskiptaráðuneyti á skrifstofur Náttúruminjasafnsins, Suðurlandsbraut 24. 18. janúar 2024. Kynning (21 gæra).

Hilmar J. Malmquist. „Nordic cooperation between the Natural History Museums“. Kynning (15 glæur) á starfsemi Náttúruminjasafnsins. Fundur safnstjóra höfuðsafna Norðurlandanna fimm á sviði náttúrufræða. Haldinn í Naturhistoriska Museet, Frescatiägen 40, Stokkhólm 23.10.-24.10.2024.

Ragnhildur Guðmundsdóttir. „Biodiversity and CAP-SHARE“. The first CAP-SHARE online workshop. 11. október 2024.

Ragnhildur Guðmundsdóttir. „Framtíð höfuðsafna. Náttúruminjasafn Íslands“. Farskóli FÍSSÓ 2.-4. október 2024. Akureyri. Erindi og þátttaka í pallboði.

Ragnhildur Guðmundsdóttir og Hanna-Kaisa Lakka. „Communicating Conservation Status to Policy: Pros and cons about the 30% protection needs of land, sea and inland waters“ Lunch Event, workshop. 7th European Congress of Conservation Biology, 17.-21. júní, Bologna, Italia.

Ragnhildur Guðmundsdóttir og Skúli Skúlason. Fyrirlestrar á vinnustofu Biodice um líffræðilega fjölbreytni 23. apríl 2024. Ragnhildur Guðmundsdóttir, Skúli Skúlason, Rannveig Magnúsdóttir, Ole Martin Sandberg, Sæunn Júlía Sigurjónsdóttir. „Líffræðileg fjölbreytni, sérstæða íslenskrar náttúru og vistkerfisnálgun“. Fyrirlestur fyrir starfsfólk Vatnajökulsþjóðgarðar 2. júlí 2024.

Rannveig Magnúsdóttir og Ragnhildur Guðmundsdóttir. „Líffræðileg fjölbreytni“. MEKÓ. Náttúrustofa Kópavogs. 20. nóvember 2024.

Rannveig Magnúsdóttir „Líffræðileg fjölbreytni“. Kynning fyrir BPW (Business and Professional Women). 17. apríl 2024.

Rannveig Magnúsdóttir, Rebecca Thompson og Skúli Skúlason. „Implementing the Biodiversity Plan in Iceland“. Fyrirlestur á vinnustofu NBF verkefnisins 7. Október 2024, Helsinki Central Library Oodi, Finnlandi.

Skúli Skúlason, Ragnhildur Guðmundsdóttir og Rannveig Magnúsdóttir. Líffræðileg fjölbreytni. Vinnustofa BIODICE um líffræðilega fjölbreytni 23. apríl 2024, tengd verkefni Líffræðileg fjölbreytni Norðurlanda. <https://biodice.is/vinnustofa-um-liffræðilega-fjolebreytni/>.

Skúli Skúlason. „Summary of the project Nordic Biodiversity Framework“. Fyrirlestur á vinnustofu NBF verkefnisins í The Royal Danish Academy of Sciences and Letters Kaupmannahöfn, 10.-11. desember 2024. Sjá: Nordic Biodiversity Framework | Program.

Skúli Skúlason, Ole Sandberg, Ragnhildur Guðmundsdóttir og Rannveig Magnúsdóttir. „The Nordic Biodiversity Framework – a new BIODICE project“. BIODICE á ártegni ráðstefnu Vistfræðifélagsins 5. apríl 2024. <https://nordicocietyioekos.glueup.com/event/icelandic-ecological-society-meeting-2024-98193/conference-programme.html#conference-programme>.

Skúli Skúlason, Rannveig Magnúsdóttir, Ole M. Sandberg, Sæunn J. Sigurjónsdóttir og Ragnhildur Guðmundsdóttir. „BIODICE and The Nordic Biodiversity Framework - connection to DRONE“. Fyrirlestur á Meeting about the DRONE project, MATÍS, 11. apríl 2024.

Skúli Skúlason, Rannveig Magnúsdóttir, Ole Martin Sandberg, Sæunn Júlía Sigurjónsdóttir og Ragnhildur Guðmundsdóttir. „Líffræðileg fjölbreytni og vistkerfisnálgun í byggðamálum“. Fyrirlestur á starfsmannadegi Byggðastofnunar 7. júní 2024.

Skúli Skúlason. Kynning á Biodice og verkefninu Líffræðileg fjölbreytni Norðurlanda fyrir starfsfólki Vatnajökulsþjóðgarðs. 7. júní 2024.

Skúli Skúlason og Ole Martin Sandberg. „Vistkerfisnálgun og vinnun líffræðilegrar fjölbreytni“. Fyrirlestur á Sjávarutvegsráðstefnunni 7.-8. nóvember 2024, Málastofa: Stjórnun fiskveiða, svo miklu meira en kvóti. <https://sjavarutvegstaradstefnan.is/dagskra-2024/>.

Skúli Skúlason og Ole Martin Sandberg. „In what way does the organism-environment association drive the development and evolution of biological diversity?“ Fyrirlestur við University of Jyväskylä, Finnlandi 10. október 2024.

Snæbjörn Guðmundsson, Sif Konráðsdóttir, Steve Carver, Edward Carver og Oliver Kenyon. „Mapping Europe’s Last Wilderness.“ WILD12, the 12th World Wilderness Congress 25.-31. ágúst 2024, í Rapid City, Suður-Dakóta.

Viðar Hreinsson, „Frá Svartárkoti til HULDÚ á Skútutöðum með viðkomu í Stafsholti“, Erindi í Listasafni Sigurjóns Ólafssonar 19. mars 2024.

Viðar Hreinsson, „Ettir, slekti og álú. Þingeyssk neftobaksfræði í nýjum dösum“, Óðinnlegir í Þingeyrarsýslu: Kynning á Sagnfærðisjóði Aðalgeirs Kristjánssonar, Edda – hús Íslensknarr 30. maí 2024.

Viðar Hreinsson, „Sögur og sveitarskál. Einkennilegir menn og skáldfæðgarnir Jón og Sigurður“. Málþing HULDÚ náttúruhugvísindaseturs: Sveitin mín: Sigurður Jónsson frá Árnarvatni og alþýðumenning. Skjölbrekkur 9. júní 2024.

Mannauður

Á Náttúruminjasafni Íslands starfa 16 manns á fjölbreyttum sviðum. Starfsfólkið nær frá safnakennurum og safnverðum til rannsakenda, ritstjóra og sérfræðinga sem sinna háskólakennslu, sýningagerð, fræðslu og rannsóknarverkefnum. Sameiginleg áhersla þeirra er að miðla þekkingu um náttúru Íslands, tryggja faglega umsjón safneigna og stuðla að nýrri vitneskju í samstarfi við fræðasamfélagið.

Hilmar Malmquist

Forstöðumaður
PhD vistfræðingur

Hilmar var skipaður forstöðumaður Náttúruminjasafns Íslands í september 2013 og aftur í september 2018 til fimm ára.

hilmar.j.malmquist@nmsi.is

Anna Katrín Guðmundsdóttir

Verkefna- og viðburðastjóri
MPM verkefnastjóri

Hóf störf í janúar 2019. Anna Katrín er verkefna- og viðburðastjóri á sviði sýningarhalds og hefur umsjón með mannauðs-, markaðs- og kynningarmálum.

anna.k.gudmundsdottir@nmsi.is

Hannes Arason

Safnvörður
BS landfræðingur

Hóf störf í júní 2024. Hannes er safnvörður á sýningu safnsins í Perlunni og tekur á mótí hópum.

hannes.arason@nmsi.is

Helga Aradóttir

Safnkennari
MA kennari og hönnuður

Hóf störf í júní 2021. Helga hefur umsjón með og sinnir fræðslu og kennslu skólahópa á sýningum safnsins.

helga.aradottir@nmsi.is

Húni H. Malmquist

Safnvörður
Hóf störf árið 2021.

huni.h.malmquist@nmsi.is

Klara Malín Þorsteinsdóttir

Safnvörður og móttaka hópa
BA í listfræði

Hóf störf í október 2022. Klara skrifar á samfélagsmiðla fyrir safnið.

klara.m.thorsteinsdottir@nmsi.is

Kris Funi Elínar Gunnars

Safnvörður
BS landfræðingur

Hóf störf í maí 2024. Kris er safnvörður á sýningu safnsins í Perlunni og tekur á mótí hópum.

kris.f.gunnars@nmsi.is

Margrét Rósa Jochumsdóttir

Ritstjóri
MA í þróunarfræðum;
MA í ritstjórn og útgáfu

Hóf störf í janúar 2022. Margrét er ritstjóri Náttúrufræðingsins

margret.r.jochumsdottir@nmsi.is

Ole Martin Sandberg

Sérfræðingur
PhD heimspekingur

Hóf störf í júlí 2021 í tímabundinni hlutastöðu. Ole fæst við rannsóknir og miðlun á sviði líffræðilegrar fjölbreytni, einkum hvað varðar heimspekilega og siðfræðilega afstöðu manna til náttúrunnar.

oms@hi.is

Ragnhildur Guðmundsdóttir

Sérfræðingur
PhD líffræðingur

Hóf störf í júní 2021. Ragnhildur sinnir fræðslu og kennslu á sýningum safnsins og stundar rannsóknir og gagnaöflun á sviði líffræðilegs fjölbreytileika á Íslandi.

ragnhildur.gudmundsdottir@nmsi.is

Rannveig Magnúsdóttir

Sérfræðingur
PhD líffræðingur

Hóf störf í janúar 2024. Helstu verkefni Rannveigar snúast um málefni líffræðilegrar fjölbreytni. Hún er í stýriteymi Biodice og kemur að ritstjórn, miðlun og kennslu fyrir safnið.

rannveig.magnusdottir@nmsi.is

Skúli Skúlason

Sérfræðingur
PhD líffræðingur
prófessor

Hóf störf í janúar 2019. Helstu verkefni lúta að líffræðilegum fjölbreytileika og siðfræðilegum álitamálum í samskiptum manns og náttúru. Skúli gegnir hálfri stöðu hjá Náttúruminjasafninu og hálfri stöðu hjá Háskólanum á Hólum.

skuli.skulason@nmsi.is

Snæbjörn Guðmundsson

Sérfræðingur
BS jarðfræðingur

Hóf störf í janúar 2021. Snæbjörn er fagstjóri jarðfræði og náttúruverndar, hefur umsjón skráningu jarðminja og jarðfræðisýna auk verkefna sem lúta að rafrænni og stafrænni fræðslu.

snæbjorn.gudmundsson@nmsi.is

Viðar Hreinsson

Sérfræðingur
Mag.art. bókmenntafræðingur;
BA íslenskufraðingur

Hóf störf í janúar 2019. Sinnir rannsóknum í umhverfshugvísindum og menningarsögu náttúruvísinda.

vidar.hreinsson@nmsi.is

Þóra Björg Andréadóttir

Sérfræðingur
MS jarðfræðingur

Hóf störf janúar 2019. Þóra Björg hefur umsjón með gagnaskráningum safnsins, heldur utan um jarðfræðiverkefni og sinnir fræðslu og viðburðum á sviði jarðfræði í sýningahaldi safnsins.

thora.b.andresdottir@nmsi.is

Cécile Chauvat

Starfsmaður CAP-SHARE verkefnisins

CAP-SHARE verkefnið er þriggja ára verkefni (2024-2027) sem styrkt er af Norðurslóðaaætlun Evrópusambandsins.

cecile.chauvat@nmsi.is

Eftirfarandi aðilar voru verkefnaráðnir inn á árinu til að sinna verkefnum BIODICE:

Álfur Birkir Bjarnason
Rebecca Rose Thompson
Rannveig Magnúsdóttir
Sæunn Júlía Sigurjónsdóttir

Fjármál

Framlag ríkissjóðs til rekstrar Náttúruminjasafns Íslands árið 2024 nam 147,2 m.kr og hækkaði um 0,2% frá árinu 2023.

Útgjöld námu alls 375,9 m.kr. og hækka um 103,0 m.kr. milli ára sem er að langmestu leyti vegna samningsbundinna greiðslna til hollenska fyrirtækisins Kossmanndejong sem leiðir hönnun sýningarinnar í Náttúruhúsinu í Nesi (sjá hér nánar neðar). Sértekjur námu 70,8 m.kr. Helstu tekjur á árinu voru vegna styrks að upphæð 31,2 m.kr. í tengslum við BIODICE samráðsvettvanginn í verkefni á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar um innleiðingu á Kunming-Montreal samningnum um líffræðilega fjölbreytni á Norðurlöndunum (Nordic Working Group for Biodiversity (NBM)). Einnig fékkst styrkur að upphæð 8 m.kr. frá Matvælaráðuneytinu vegna stöðumats á innleiðingu samningsins um líffræðilega fjölbreytni í íslenska stjórnsýslu (3,0 m.kr. ógreiddar í árslok). Samningsbundnar tekjur frá Perlu norðursins ehf. vegna sýningahalds í Perlunni námu 20,8 m.kr. (sem þar með hækkaði ógreidda kröfu Perlu norðursins ehf. við safnið í 31,3 m.kr.). Aðrar tekjur voru einkum vegna hlutdeildar Hins íslenska náttúrfraeðifélags í útlögðum kostnaði við útgáfu tímaritsins Náttúrufræðingsins (7,1 m.kr.) og hlutdeildar Listasafns Íslands (4,2 m.kr.) í leigu á geymslurými að Byggðörðum 12. Útgjöld umfram sértekjur námu 305,1 m.kr., sem eru 138,1 m.kr. umfram 167,0 m.kr. rekstrarframlags ríkissjóðs, þannig að halli af rekstri árið 2023 varð 138,1 m.kr.

Launakostnaður nam alls 158,2 m.kr. og hækkar um 3% milli ára þrátt fyrir áframhaldandi fækkun fastráðins starfsfólks hjá safninu. Meðalfjöldi fastráðinna stöðugilda var 9,4 árið 2024 (11,1 að meðtöldum stöðugildum sem fjármögnuð eru með utankomandi verkefnastyrkjum), 10,6 árið 2023, 11,7 árið 2022 og 12,1 2021. Þannig eru fastráðin stöðugildi við Nárttúruminjasafnið nær 30% færri í ár miðað við árið 2021 þegar stöðugildin voru flest. Meginskýringin liggur í fjölgun tímabundinna starfa, sem eru alfarið kostuð af framangreindum styrkjum, auk kjarasamningshækkana (um 3,6% frá apríl fyrir meginþorra starfsfólks). Aðkeypt þjónusta nam 160,5 m.kr. og hækkar um 84,2 m.kr. milli ára. Þar vega þyngst samningsbundnar greiðslur til Kossmanndejong (108 m.kr. árið 2024) sem hannar sýninguna í Náttúruhúsinu í Nesi ásamt kostnaði við forvörslu og smíði stoðgrindar á beinagrind íslandssléttbaks sem verður hryggjarstykkið á sýningunni í Náttúruhúsinu (19,4 m.kr. árið 2024).

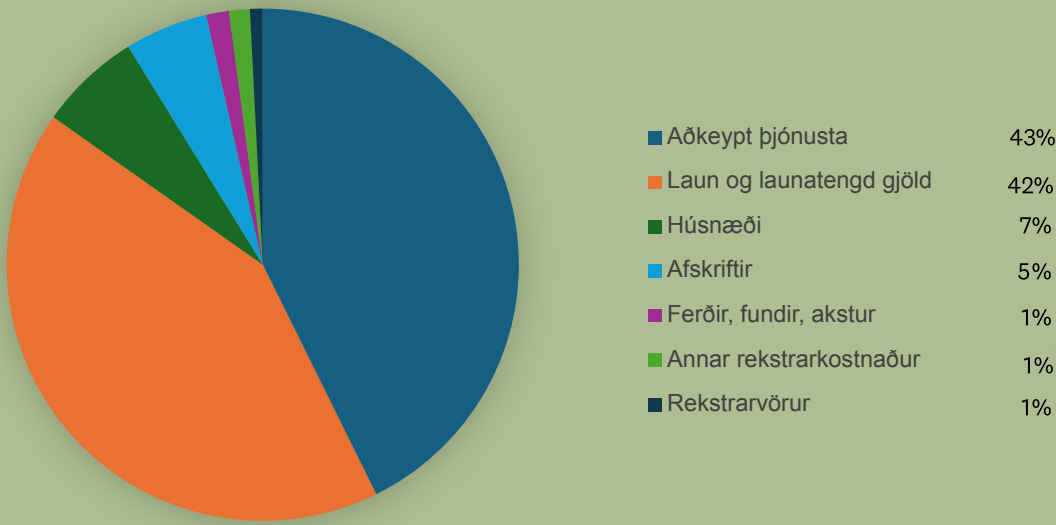
Kostnaður vegna undirbúnings sýningar í Náttúruhúsinu í Nesi nam alls 134 m.kr. á árinu og er kostnaðurinn þar með kominn í alls 218 m.kr. (134,0 m.kr./2024; 49,2 m.kr./2023; 17,9 m.kr./2022 (þar af laun 10,1 m.kr.); 12,7 m.kr./2021 (þar af laun 10,5 m.kr.) og; 3,7 m.kr./2020). Þessi kostnaður er hluti af heildarkostnaði stofnunarinnar í rekstarreikningum viðkomandi ára og skýrir hluta hallans 2022, 2023 og 2024, en stofnunin fékk 100 m.kr. ríkisframlag í árslok 2020 til undirbúnings sýningargerðinni.

1. tafla. Rekstraryfirlit Náttúruminjasafns Íslands árin 2024 og 2023 (kr)

	2024	2023	Breyting (%)
Sértekjur alls	-70.757.791	-40.108.406	76,4%
Launakostnaður	158.162.227	153.492.554	3,0%
Ferðir og fundir	5.405.722	2.359.024	129,2%
Rekstrarvörur	3.011.642	1.630.301	84,7 %
Aðkeypt þjónusta	160.465.265	76.341.242	110,2%
Húsnæði	24.182.447	16.814.643	43,8%
Bífreiðar og vélar	2.335	3.002	-22,2%
Afskriftir	19.737.879	20.488.649	-3,7%
Annar rekstrarkostnaður	4.902.968	1.695.316	189,2%
Útgjöld alls	375.870.485	272.824.731	37,8%
Útgjöld umfram sértekjur alls	305.112.694	232.716.325	31,1%
Framlag ríkissjóðs til rekstrar	-147.200.000	-146.900.000	
Framlag til afskrifta	-19.737.879	-20.488.649	
Framlag ríkissjóðs alls	-166.937.879	-167.388.649	
Niðurstaða – afkoma ársins	138.174.815	65.327.676	

Framlag til fjárfestinga 2024 nam 6,4 m.kr., sem er sjöföld hækkun frá árinu áður (0,9 mkr.) sem þá hafði hækkað um 0,1 m.kr frá 2018. Fjárfest var fyrir 6,1 m.kr., þar af 5,4 m.kr. vegna viðhalds sýningarinnar í Perlunni.

1. mynd. Kökurit sem sýnir hlutfallslega skiptingu útgjalda Náttúruminjasafns Íslands eftir rekstrarliðum á árinu 2024.

Náttúruminjasafn Íslands

Náttúruminjasafn Íslands er eign íslenska ríkisins, eitt þriggja höfuðsafna landsins og starfar samkvæmt lögum um Náttúruminjasafn Íslands nr. 35/2007 og safnalögum nr. 141/2011.

Meginhlutverk Náttúruminjasafns Íslands er að miðla þekkingu og fróðleik um náttúru Íslands, náttúrusögu, nýtingu náttúruauðlinda, náttúruvernd og tengsl náttúru landsins við umheiminn. Í því skyni stundar safnið rannsóknir á sínu sviði og gengst fyrir sýningarhaldi, útgáfu og viðburðum, og stuðlar þannig að auknu aðgengi almennings að náttúruarfinum, varðveislu hans og sjálfbærri umgengni við hann. Náttúruminjasafnið hefur það jafnframt að leiðarljósi með starfsemi sinni að auka lífsgæði manna með því að efla skilning á þróun og stöðu menningar, lista, náttúru og vísinda.

Náttúruminjasafnið skal vera opið almenningi og starfa í þágu almennings. Safnið skal vera framsækið, áhugavert og faglega leiðandi höfuðsafn á sviði náttúrufræða og ein af grunnstöðum samfélagsins í menntun og upplýsingagjöf um umhverfi og náttúru. Starfsemi Náttúruminjasafnsins skal miða við þarfir sem flestra, óháð aldri, kyni, félagslegri stöðu eða uppruna. Það skal vera vettvangur lifandi og gagnrýnnar umræðu um náttúru og umhverfismál og beita sér fyrir kynningu á því nýjasta og markverðasta sem efst er á baugi hverju sinni í þeim efnum.

Safnkostur

Náttúruminjasafn Íslands safnar munum sem henta starfsemi þess. Munirnir eru skráðir, rannsakaðir og varðveittir, samkvæmt lögum um Náttúruminjasafn Íslands nr. 35/2007 og safnalögum nr. 141/2011.

Gjafir

Safnkostur Náttúruminjasafnsins stækkar jafnt og þétt og ræður þar töluvert miklu gjafmildi velunnara safnsins. Í safnkostinum eru nú um 36.000 munir, sem varðveittir eru í geymslum á vegum Náttúru-minjasafnsins. Velunnarar safnsins færðu því á árinu náttúrumuni, kort og bækur tengda starfsemiinni.

Eggjasafn

Heiðlóuegg úr eggjasafni Þorleifs

Egg músarindils eru mjög lítil eða rétt um 1,3 cm. Eggíð er úr eggjasafni Þorleifs.

Þorleifur Eiríksson líffræðingur afhenti safninu eggjasafn sem telur yfir 50 egg frá tæplega 30 tegundum fugla. Þessi vel skráði safnkostur mun nýtast safninu á margvíslegan hátt, meðal annars í viðburðahaldi, þar sem eggin verða til sýnis í þeim kössum sem fylgdu safninu og almenningi gefst kostur á að skoða fjölbreytni fuglsegga.

Ljósmynd: Pixabay

Steina- og fuglasafn

Meðal þeirra gjafa sem bárust var steina- og fuglasafn frá Reykjanesbæ. Safnið telur 17 fugla í góðu ásigkomulagi, en fuglarnir voru settir í einangrun sem er hefð fyrir uppstoppuð dýr sem berast safninu. Steinasafnið telur mun fleiri sýni sem munu nýtast á viðburðum safnsins.

Kortasafn

Fyrrum forstöðumaður Náttúruminjasafnsins, Helgi Torfason jarðfræðingur, færði safninu veglegt kortasafn ásamt fjölda bóka. Kortasafnið telur yfir 300 kort, en þar á meðal er heilleg kortaröð sem unnin var og gefin út af kortagerðarstofnun varnarmálaráðuneytis Bandaríkjanna og Landmælingum Íslands í mælikvarðanum 1:50000.

Ljósmynd: Pixabay

Steinasafn Ágústs Jónssonar

Náttúruminjasafnið fékk á árinu að gjöf hið merka steinasafn Ágústs Jónssonar byggingarmeistara frá Akureyri en formleg afhending þess mun fara fram á næsta ári þegar til stendur að opna höfuðstöðvar Náttúruminjasafnsins, Náttúruhúsið í Nesi. Frumkvæði að gjöfinni hafa haft börn og barnabörn Ágústs, með Astrid Margrét Hódevik Magnúsdóttir í broddi fylkingar, en hún er forstöðumaður upplýsingaþjónustu og bókasafns Háskólans á Akureyri þar sem hluti steinasafnsins hefur verið til sýningar. Nánar verður fjallað um gjöfina þegar formleg afhending hefur farið fram.

Ljósmynd: Pixabay

Eldfjallasafn Haralds Sigurðssonar

Í lok ársins var gengið frá samkomulagi milli menningar- og viðskiptaráðuneytis og Haraldar Sigurðssonar eldfjallafræðings um móttöku og umsjón Náttúruminjasafns Íslands á safnkosti eldfjallafræðingsins Haraldar Sigurðssonar. Haraldur er vel þekktur fyrir rannsóknastörf sín í eldfjallafræðum á Íslandi og víða um heim og mörgum Íslendingum kunnur fyrir Eldfjallasafnið sem hann setti upp og rak um tíma í Stykkishólmi eftir að hann lét af störfum sem prófessor við Rhode Island Háskólann árið 2009. Safninu var lokað árið 2020 og safnkosturinn þá fluttur í geymslur. Í lok árs 2023 gaf Haraldur Náttúruminjasafni Íslands sex skjalaskápa með rannsóknargögnum sínum. Nú tekur safnið tekið við öllum safnkostinum, sem inniheldur listaverk, steinasafn og fræðibókasafn sem Haraldur hefur safnað að sér á afkastamiklum ferli sínum. Mikill akkur er af þessum safnkosti og er nú unnið að því að miðla honum með sýningum, bæði í nýjum höfuðstöðvum Náttúruminjasafnsins og úti á landi.

Sarpur

Sarpur er gagnagrunnur sem söfn nýta til að skrifa og varðveita upplýsingar og fróðleik um safnkost, þar á meðal málverk, ljósmyndir, teikningar, leir- og trémuni, fornleifar og náttúrumuni. Stór hluti gagnagrunnsins er aðgengilegur á ytri vef Sarps þar sem hægt er að leita að tilteknum gripum eftir flokkum og söfnum.

Steinasafn þýska jarðfræðingsins Friedrich Loebich, sem hefur verið skráð og myndað, er nú komið á Sarp ásamt lífveruteikningum Jóns Bogasonar. Eggjasafn Þorleifs Eiríkssonar mun bætast við gagnagrunninn við fyrsta tækifæri.

